

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Genus ur ett samhällsperspektiv

- en studie om barnlitteratur och att bryta eller byta könsroller

Anna Hugdahl

”Inriktning/specialisering/LAU370”

Handledare: Eva Knuts

Examinator: Niklas Hansson

Rapportnummer: VT10 1120 13

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Genus ur ett samhällsperspektiv – en studie om barnlitteratur och att bryta eller byta könsroller

Författare: Anna Hugdahl

Termin och år: VT 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Eva Knuts

Examinator: Niklas Hansson

Rapportnummer: VT10 1120 13

Nyckelord: Genus, Jämställdhet, Genusmedvetenhet, Killigt och tjejigt, litteratur.

Sammanfattning: Syftet med mitt arbete har varit att diskutera och problematisera om effektivt jämställdhetsarbete handlar om att byta eller bryta stereotypa könsroller. Jag har utgått ifrån läroplaner och andra policydokument samt att jag tittar på genus ur barnboksperspektiv. För alla som arbetar inom förskola/skola är det en skyldighet att arbeta för jämställdhet mellan könen. Alla människor gör genus varje dag i möten och i relationer till andra människor. Genom intervjuer har jag undersökt hur genusmedvetenheten ser ut dels på biblioteket Grönkulla kommun, men även allmänt genom intervjuer med kommunens genuspedagog. Genus är komplext, men genom att vara medveten om detta faktum och därmed arbeta på att försöka bryta stereotypa könsroller, att visa barn att det finns alternativ, så har man kommit en bit på vägen mot jämställdhet.

Förord:

Jag vill inleda kommande arbete med en återberättad upplevelse från min lillebror, en dialog mellan barn och pedagog som jag funderat över under tiden jag arbetat med min uppsats. När min lillebror började skolan, pratade hans lärare om Gud inför klassen, och då pratade hon så klart om Gud utifrån att han är just en han (det är ju ändå den gängse uppfattningen att Gud är av manligt kön) Då räckte min bror upp handen och frågade – varför säger du han? För honom var det nämligen självklart att Gud var en hon, det hörde man ju på namnet, att det måste vara en hon. Det här har väckt många tankar hos mig, om hur jag själv skulle reagerat i en liknande situation? Vad hade du gjort?

Jag vill tacka de personer som jag intervjuat, bibliotekarierna för värdefull information, och genuspedagog ”Märta” för nya insikter. Vidare vill jag tacka min handledare Eva Knuts för alla diskussioner, textläsning, telefonsamtal och möten under uppförandet av detta examensarbete. Ett tack även till Markus min sambo för att jag fått belamra köksbordet med alla mina böcker, papper och post it lappar under 10 veckor, och till Wille för att han låtit dem ligga kvar.

Anna Hugdahl
Vallda Maj, 2010

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<u>1. Inledning.....</u>	<u>6</u>
<u>1.1 Introduktion.....</u>	<u>6</u>
<u>1.2 Bakgrund .....</u>	<u>6</u>
1.2.1 Grönkulla kommun.....	7
<u>1.3 Syfte, frågeställningar och avgränsningar.....</u>	<u>7</u>
<u>2. Teoretiska utgångspunkter.....</u>	<u>8</u>
2.1 BLIR vi eller ÄR vi? Kön eller genus?.....	8
2.1.1 Genus sett ur ett Poststrukturalistiskt – feministisk poststrukturalistiskt perspektiv.....	10
2.1.2 Jämställdhet.....	10
2.2 Asymmetriskt rollövertagande.....	11
2.3 Mediering som kulturellt lärande.....	12
<u>2.4 Tidigare forskning.....</u>	<u>13</u>
2.4.1 Genus i förskola/skola.....	13
2.4.2 Jämställdhet i skolan	14
<u>2.5 Historisk bakgrund barnlitteratur.....</u>	<u>15</u>
2.5.2 kort om Genus i barnböcker	16
<u>3. Material och metod.....</u>	<u>16</u>
3.1 Metodval.....	16
3.1.1 Materialet i detta arbete	16
3.1.2 Urval.....	17
3.1.3 Samtalsintervjuer	17
3.1.4 Mina intervjuer.....	18
3.1.6 Linda	18
3.1.7 Birgitta	18
3.1.8 Märta	19
3.1.9 Karin Salmson	19
3.2 Skriftligt material	19
3.2.1 Barnböcker.....	20
<u>3.3 Etiska hänsynstaganden .....</u>	<u>21</u>
3.3.1 Uppsatser om genus inom utbildningsvetenskap.....	21
<u>4. Resultatpresentation: böcker, pojkar, flickor och funderingar kring genus.....</u>	<u>22</u>
<u>4.1 Introduktion.....</u>	<u>22</u>
4.1.2 Bibliotekets styrdokument.....	23
4.1.4 genusbegreppet – skillnad på teori och praktik?.....	24
<u>4.2 Böcker – ett sätt att lära känna sig själv och världen.....</u>	<u>24</u>
4.2.1 Populära böcker – traditionella könsroller?	25
<u>4.3 Huvudroll – spelar roll? .....</u>	<u>26</u>
4.3.1 könsroller i tre utvalda böcker	27
4.3.2 Fyra hönor och en tupp.....	27
4.3.3 Kenta och barbisarna	28
4.3.4 Så gör prinsessor	28

4.4. Häst eller skräck?	28
4.5 Nya förlag – nya vindar?	29
4.5.1 presentation Vombat förlag	29
4.5.2 presentation Olika förlag	30
4.5.3 Berättelsen eller budskapet – vad är viktigast?	30
4.6 att motverka traditionella könsroller	31
4.6. 1 Tvärtom är det lösningen?	31
4.6.2 Rosa	32
5. 2010 var står vi nu? – Slutdiskussion	33
6. Vidare forskning	35
7. Källor, material och litteraturlista	36
7.1 Otryckta källor	36
7.1.1 Intervjuer	36
7.1.2 Internet	36
7.1.3 Övriga otryckta källor	36
7.2 Tryckta källor	36
7.2.1 Barnböcker	36
7.2.2 Offentliga tryck	36
7.2.3 Uppsatser	37
7.2.4 Litteraturlista	37
7.3 Bilagor	38

1. INLEDNING

1.1 INTRODUKTION

Jag läser nu min sista termin vid Göteborgs Universitet och ska alldeles strax ut i yrkeslivet som förskollärare. Detta examensarbete har kommit att handla om genus kopplat till olika företeelser, eftersom genus är ett komplext begrepp, och vi ”gör” genus dagligen i mötet med andra människor. Nu när jag är alldeles i slutet av utbildningen till förskollärare, så kan jag se tillbaka och tänka att genus haft en ganska liten del under kurserna. Under den verksamhetsförlagda delen av utbildningen (VFU) uppkom ytterligare intresse för genusfrågor genom att dagligen vistas i miljöer bland barn och pedagoger som hela tiden stöter på könsroller och mönster.

1.2 BAKGRUND

Samhällets tankar och idéer om genus är i ständig förändring. Idag finns, åtminstone på ytan, en strävan mot större jämställdhet. Hur mycket har egentligen förändrats och hur är synen på genus och jämställdhet i dagens Sverige? I förskolans läroplan under grundläggande värden står det att ”En viktig uppgift för verksamheten är att grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen” (Lpfö98: 3).

Förskolan och skolan är en arena där vi är skyldiga att arbeta efter respektive läroplaner, där med skriver vi under på att: Begreppet genus nämns inte i Lpfö98 men det finns skrivningar som den ovan vilka handlar om att skolan ska motverka ”traditionella könsroller” och att verksamheten har en viktig uppgift i ”att grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen” (Lpfö98: 3). Men även om det finns en förtrogenhet med läroplanen, så är min tanke att det diskuteras för lite om hur detta ska kunna iakttas i det vardagliga arbetet.

Hur motverkar man traditionella könsroller och könsroller i *praktiken*? Ibland tänker jag på strofen: mycket snack och lite verkstad. Alltså att det finns saker som är lätta att säga/skriva men som i praktiken är svåra att utföra. Kajsa Wahlström som skrivit mycket kring jämställdhetspedagogik i praktiken menar att: ”Om vi vill uppnå en långsiktig förändring måste jämställdhetsarbetet påbörjas bland barnen” (Wahlström 2003:30). Naturligtvis upptäcker även jag saker hos mig själv, som inte är så bra utifrån ett genusperspektiv. Men jag tror att det gäller att jobba med det och att kunna reflektera över sitt eget bemötande av barnen. Det gör också att jag funderar mycket över situationer som jag sett och hört om och hur man kan agera annorlunda för att inte låsa barnen i stereotypa uppfattningar.

1.2.1 GRÖNKULLA KOMMUN

Min undersökning är gjord i en kommun som jag valt att kalla Grönkulla, kommunen ligger en bit utanför Göteborg. Bibliotekarierna och kommunens genuspedagog som jag intervjuat, var ense om att det ser väldigt olika ut med genusmedvetenheten i kommunens skolor och förskolor, en del har kommit långt i arbetet, medans andra knappt har börjat. Lena Kåreland (2005) skriver i inledning till sin bok *Modig och stark – eller ligga lågt, skönlitteratur och genus i skola och förskola*, att läroplaner och styrdokument ger klart besked om skyldigheten att arbeta för jämställdhet mellan könen (Kåreland 2005:9).

Både skolor och förskolor har förutom respektive läroplaner, även en likabehandlingsplan att följa. Märta som är anställd som genuspedagog i Grönkulla kommun, berättar att när skolverket var och granskade kommunens skolor så fick alla skolor utom en kritik för sin likabehandlingsplan. Likabehandlingsarbetet är mycket genusarbete, förtydligar Märta under min intervju. Sådär står det specifikt om förskolan i likabehandlingsplanen från den skola/förskola som skolverket godkände:

Att skapa gemensamma värderingar och normer som ger varje barn möjlighet att vara den han eller hon är och att hon eller han ska kunna gå i förskola utan att bli diskriminerad, kränkt eller begränsad på grund av könstillhörighet, etnisk bakgrund, religionstillhörighet, sexuell läggning hos någon anhörig eller funktionshinder eller av något annat skäl

(Likabehandlingsplan från ett rektorsområde, gällande en specifik skola och förskola, dokumentet i författarens ägo).

1.3 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNINGAR

Jag är intresserad av genusfrågor och funderade länge över på vilket sätt jag skulle formulera ett syfte som kändes undersökningsbart. Jag var inne på att undersöka genus på förskolor men det var fortfarande ett för stort område. Då jag även är intresserad av litteratur kändes det spännande att kombinera detta. När jag började söka på uppsatser och tidigare forskning insåg jag att min idé inte var unik! Men jag beslöt mig för att detta arbete skulle handla om genus kopplat till barnböcker på något sätt. Min tanke var att analysera böcker men när jag intervjuade bibliotekarierna fastnade jag istället för att fokusera på böckerna i ”praktiken”.

Syftet med detta arbete:

- Att utifrån böcker för barn diskutera och problematisera om effektivt jämställdhetsarbete handlar om att byta eller bryta stereotypa könsroller.
- Att undersöka tankar och erfarenheter kring genus, hur förhåller sig Grönkulla kommun, dess bibliotekarier samt genuspedagog gentemot genus och jämställdhet
- Att undersöka om/hur styrdokumentens formuleringar kring genus realiserar i praktiken utifrån diskussioner om böcker för barn.
- Att undersöka de nya bokförlagens ståndpunkt kring genus och barnlitteratur

Då arbetets fokus svängde under arbetets gång, valdes vissa möjliga angreppssätt bort. En möjlighet hade varit att göra intervjuer på förskolor med pedagoger, och även observationer och boksamtal med barn. Biblioteket i Grönkulla kommun nyttjas mycket av förskolor och skolor i kommunen så jag valde, med tanke på den begränsade tiden, att fokusera på deras arbete. De möter många barn och elever från skolorna i kommunen. Istället för att undersöka genus på förskolor har jag alltså valt att studera detta utifrån barnböcker och lyfta diskussionen därifrån.

2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

2.1 BLIR VI ELLER ÄR VI? KÖN ELLER GENUS?

En grundläggande tanke i detta arbete är att genus är konstruerat. Vad menas då det med det? Kön – liksom andra kategorier såsom etnicitet, generation – ses som rörliga kategorier. Enligt Helena Josefson (2005) står genus för de kulturella och sociala förväntningar som finns på dig som flicka eller pojke och att det är dessa förväntningar som ligger till grund för de skillnader som vi upplever. Sedan finns de forskare som hävdar att kön är något som vi föds med och att könet ligger till grund för hur vi lever våra liv. Diskussionen mellan *essentialister* – vilka anser att genus är biologiskt betingat – och *poststrukturalister* – vilka ser genus som en social konstruktion – pågår på många arenor i vårt samhälle. Genus som begrepp betonar, till skillnad från kön, alltså de föreställningar, tolkningar, förväntningar och handlingar som finns i samhället kring vad det innebär att vara man eller kvinna. Genus är att göra skillnad där ingen skillnad finns. En enkel beskrivning av kön och genus som begrepp är att kön betonar de biologiska skillnader som finns mellan män och kvinnor och menar att det är i biologin som förklaringen till ”traditionella könsroller” kan hämtas medan genus framhåller det kulturella och sociala som förklaring. Det kan förtydligas genom att ställa natur mot kultur, arv mot miljö eller essentialism mot konstruktivism. Genus är vad det kulturella arvet och det sociala systemet formar oss till (Svaleryd 2002:29). Begreppet genus fokuserar alltså på *relationen* mellan könen, mäns och kvinnors beteenden, och ser detta som sociala konstruktioner som också skulle kunna vara annorlunda. Trots tanken på att kategorier är konstruktioner framstår de som givna.

Kroppsliga skillnader och sociala effekter kopplas ofta samman genom principen och *egenskapernas dikotomi*. Kvinnorna antas ha en uppsättning egenskaper och män en annan. Kvinnor antas vara omvårdande, lättpåverkade, pratsamma, känsllosamma, intuitiva och sexuellt lojala; män antas vara aggressiva, envisa, tystlåtna, rationella, analytiska, promiskuösa (Connell 2002:58).

I det som ibland kommit att kallas för ”egenskapernas dikotomi” tilldelas män och kvinnor motsatta, och/eller kompletterande egenskaper (Connell 2002). Kategorier blir hela tiden till i relation till ”de andra”. Kvinnor definieras som de som inte är män, barn definieras som de som inte är vuxna, invandrare definieras som de som inte är svenskar o.s.v. Genus är ett användbart begrepp för att diskutera hierarkier kring kategorierna man och kvinna och möjliggör ifrågasättande av det som verkar ”naturligt”. Kroppsliga skillnader och sociala effekter kopplas ofta samman genom principen om *egenskapernas dikotomi*. Kvinnorna antas ha en uppsättning egenskaper och män en annan. Kvinnor antas vara omvårdande, lättpåverkade, pratsamma, känsllosamma, intuitiva och sexuellt lojala; män antas vara aggressiva, envisa, tystlåtna, rationella analytiska, promiskuösa” (Connell 2002:58). Ett begrepp som också är kopplat till detta är: ”den heterosexuella matrisen”.

Fanny Ambjörnsson skriver i sin avhandling *I en klass för sig* (2008) om Judith Butler, den amerikanska filosofen som är ett av de stora namnen när det handlar om genus.

Butler menar att idén om ett naturligt kön, ett kön bortom sociala och historiska villkor, är en normativ sådan. Den föreskriver regler, inte bara för hur man ska vara som man eller kvinna, utan även att man ska vara man eller kvinna. Enligt Butler existerar emellertid inte kategorierna man och kvinna (i den västerländska kontext hon utgår ifrån) enbart i sig själva. De blir först begripliga och får mening inom en heterosexualiserad förståelseram, som framställer två separata och motsatta kön som de enda identiteterna (Ambjörnsson 2008:15).

Genom användandet av genus som begrepp upptäcktes ett mindre känsloladdat ord. Begreppet genus gav dessutom en möjlig väg att analysera de skillnader som finns mellan könen och då kunna se det som ett kulturellt fenomen. Genusbegreppet visade på relationerna mellan män och kvinnor på en gruppnivå, och inte endast som individuella personer. Begreppet påvisade en strukturell ordning mellan könen, som visade på att männen är de som i de flesta fall besitter mer makt inom ekonomi, religion, politik, yrkesliv än vad kvinnor gör. Detta benämns av Edlund m.fl. (2007) som ett genussystem, och påvisar att man inte längre kunde hänvisa till de biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män för att den övergripande makt männen har i samhället skulle kunna göras legitim. Edlund m.fl. (2007) menar att dessa maktskillnader istället pekar mot bakomliggande intressen och tidigare hypoteser. Det nya genusbegreppet blev ett "analytiskt verktyg" som för vetenskapen innebar att det nu gick att utskilja "det biologiskt givna från det socialt och kulturellt tillskapade" (2007:28). I och med det nya genusbegreppet tillkomst uppstod en syn på biologi som något förlegat, nu för tiden ser dock de flesta forskare biologi som något som inte begränsar kvinnors och mäns olika tillvaro och maktställningar. Trots det finns strukturer som påverkar oss. Yvonne Hirdman professor i samtidshistoria på Södertörns högskola samt adjungerad professor i historia vid Stockholms universitet menar att genussystemet är "ett 'nätverk' av processer, fenomen, föreställningar och förväntningar, vilka genom sin interrelation ger upphov till ett slags mönstereffekter och regelbundenheter" (1998:7). Ordningen av genus är grunden för andra sociala system som t.ex. de sociala, ekonomiska och politiska, menar hon.

Hirdman framhåller att genussystemet inte handlar om underordning utan om könets olika villkor. "Genussystemet är således en ordningsstruktur av kön" (Hirdman, 1988:7).

"Man föds inte till kvinna, man blir det" är bevingade ord som Simone de Beauvoir skrev redan 1949. Simone de Beauvoir hävdade att det är miljön som formar könsrollerna. Frågan huruvida det är arv eller miljö som gör oss till män och kvinnor har pågått länge. Inom modern genusforskning sägs oftast att könet är konstruerat. Oavsett vilka skillnader och likheter vi tror oss finna mellan könen så är det ett resultat av våra egna mänskliga påfund (Svaleryd 2002:29).

I spåren av diskussionerna kring kön/genus har också andra kategoriegöranden uppmärksamats, detta kallas för intersektionalitet. Nationencyklopedin beskriver intersektionalitet som ett samhällsvetenskapligt begrepp som syftar till att synliggöra specifika situationer av förtryck som skapas i skärningspunkter för maktrelationer baserade på ras, kön och klass (<http://www.ne.se/intersektionalitet>). Ulrika Dahl (2005) beskriver intersektionalitet som ett analyserande hjälpmedel och ett begrepp som synliggör hur olika maktordningar är sammanflätade på olika nivåer. Dessa politiska, representationella, eller strukturella maktordningar, öppnar för ett intersektionellt perspektiv, där de är beroende av varandra för att försvaga gränser mellan sociala kategorier som kön, etnicitet, sexualitet, funktionsnedsättning och klass och istället lägga fokus på hur de samverkar.

En intersektionell analys bygger på postmodern feministisk teori, queerteori, postkolonial teori och black feminism. Syftet är inte att enbart synliggöra hur avvikande, underordnade eller exkluderade identiteter (t ex ”icke-vit etnicitet”, ”transsexualitet” eller ”arbetarklass”) produceras i dessa skärningspunkter, utan att uppmärksamma t ex ”vithet”, ”heterosexualitet” eller ”överklass” som identitetskategorier (2005:22).

Jag vill tydliggöra att naturligtvis är av vikt att analysera hur etnicitet, generation, sexualitet o.s.v. skapas och upprätthålls, men fokus i mitt arbete ligger på genus.

2.1.1 GENUS SETT UR ETT POSTSTRUKTURALISTISKT – FEMINISTISK POSTSTRUKTURALISTISKT PERSPEKTIV

Poststrukturalistisk teori har sina rötter hos Freud, Marx och Foucault. De erbjuder en radikal ram för att förstå relationen mellan personer och deras sociala värld. Den ger oss också en föreställning om sociala förändringar. Gemensamt för all feministisk teori är att genus eller kön ses som centralt för den samhälleliga och sociala ordningen där kvinnor som grupp generellt sett har mindre makt och därmed sämre möjligheter att påverka. För att synliggöra den sociala innebörden i kön, till skillnad från den biologiska använder feminister begreppet genus (Wendt Höjer 1999:17). Fanny Ambjörnsson har i sin avhandling, *I en klass för sig* (2003) utgått från ett poststrukturalistiskt perspektiv. Hon uttrycker att det inte finns något naturligt eller biologiskt kön som bestämmer vår identitet som kvinnor och män. Genus existerar inte bortom de handlingar vi dagligen utför, detta beskriver Ambjörnsson (2003) som att man blir den man är på grund av hur man väljer att agera i olika situationer. Genus måste hela tiden rekonstrueras, vilket gör det till en oavbruten process. Ambjörnsson skriver vidare om vad hon kallar normaliseringsprocessen, i vårt ständiga skapande av genus söker vi det mest vanligt förekommande och genomsnittliga – ”det normala”. En norm kan bara formas och fortleva om det finns en motpol, man kan förklara detta med att kvinnan skapar sig själv som motpol till mannen. Varje normalitet har dock ett drag av instabilitet, för att en norm ska existera måste det finnas en avvikelse, och detta innebär även en möjlighet för människan att förändra normen. Ambjörnsson skriver vidare att det som huvudsakligen styr vår uppfattning om vad som är normalt för kvinnor och män är vad hon kallar den heterosexuella matrisen. Samhällets norm gör att vi utan att reflektera över det ser heterosexualitet som det normala, och allt annat är avvikande.

De processer genom vilka individen kommer att uppfatta sig själv som personer kan förstås som ständigt pågående processer. (Davies 2003:11). Poststrukturalister åsyftar att allt är ”språk” ”(Lenz taguchi 2004:54) och håller därmed en distans till att det existerar universella sanningar. Språket refererar till en uppsättning idéer och föreställningar hos individen såväl som samhället i stort. När man använder ett ord som t.ex. ”kvinnlig” eller ”manlig” väcks associationer i människans medvetande som bidrar till förståelsen av ordet, eller ger det mening (Wendt Höjer 1999:33) Människan kan ses som antingen ett kvinnligt eller manligt subjekt, som ständigt skapas och omskapas. Med detta menar Lenz Taguchi (2004) att människan lär sig att tänka och agera utifrån givna könsroller som finns i samhället.

En väsentlig del i feministisk poststrukturalism är självständigt tänkande och agerande. Davies och Lenz Taguchi är enade om att språket är det grundläggande verktyg som hjälper oss att kunna greppa den sociala världen. Det nyfödda barnet saknar egenskaper som femininitet och maskulinitet, varje barn måste hitta sin könstillhörighet för att accepteras inom ramen av sitt samhälles dominerande kultur.

2.1.2 JÄMSTÄLLDHET

Varför tycker jag att det är viktigt att diskutera genus aktivt? Utifrån formuleringarna i Lpfö98

ska jag "motverka traditionella könsroller" i mitt arbete som pedagog. Detta för att i längden uppnå jämställdhet i samhället, som jag tolkar det. Begreppet jämställdhet kan enligt Hedlin (2006) och Lif (2008) delas in i två dimensioner. Jämställdhet kan vara *kvantitativ* och/eller *kvalitativ*.

Kvantitativ jämställdhet innebär att det strävas efter en jämn könsfördelning i det fysiska rummet. Kvantitativ jämställdhet kan vara när det diskuteras *antal* kvinnor i styrelser eller *antal* flickor som huvudrollsinnehavare i barnböcker. Enligt en kvantitativ definition så är det viktigt att det är lika många män som kvinnor på olika positioner, diskussioner om kvotering fokuserar denna aspekt av jämställdhet. Den kvalitativa synvinkeln fokuserar istället mäns och kvinnors lika *villkor* inom samhällets alla delar vilket innebär att alla ska ha samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter. Jämställdhet kan också diskuteras som *formell* eller *reell*. Det formella innebär att jämställdhet uppnås i de lagar och styrdokument som ligger till grund för vårt samhälle, dock är de formella jämställdhetsmålen ingen garanti för att en reell jämställdhet råder. (Lif 2008.)

2.2 ASYMMETRISKT ROLLÖVERTAGANDE

Ovan har jag skrivit om dikotomier: när man och kvinna ses som kategorier som utesluter varandra. I detta "antingen-eller-tänkande" kan asymmetriska maktrelationer uppstå. Jag har fastnat för begreppet "asymmetriskt rollövertagande" vilket handlar om att kvinnor lär sig vara lyhörda för männens behov och önskningar och har lätt att leva sig in i deras förutsättningar medan män inte lär sig detsamma. Ett dikotomiskt uppdelande av kön kan alltså leda till under- och överordning där förutsättningarna för identifikation blir ojämn. Sociologen Carin Holmberg beskriver det så här:

[E]tt uttryck för att en person är överordnad är att denna inte gör rollövertagande i samma utsträckning som den underordnade. Den överordnade kan genom att *inte* sätta sig in i den andras situation, eller genom att *inte* ta den andras perspektiv på situationen, styra den till sin egen fördel. Det är detta som definieras som ett asymmetriskt rollövertagande (Holmberg 2007:76).

Mitt intresse väcktes då de intervjuade bibliotekarierna talade kring vilka böcker som flickor respektive pojkar väljer att läsa och låna. Flickor läser böcker där de möter både flickor *och* pojkar i huvudrollen medan pojkar i högre utsträckning läser böcker med *endast* pojkar i huvudrollen. Det asymmetriska rollövertagandet innebär att flickor/kvinnor tar pojkars/mäns perspektiv på situationen medan pojkar/män i mindre utsträckning tar flickor/kvinnors perspektiv på situationen, skriver Sofia Samuelsson (2009).

Asymmetriskt rollövertagande handlar inte bara om kön utan kan också vara ett verktyg när det gäller att förstå andra former av över- och underordning. Ett exempel är ifrån kortfilmen *Dockvalet* av Hassan Preisler (2008) som inleds med en tillbakablick på psykologen Kenneth Clarks undersökning från 1954, där färgade barn blev visade en svart och en vit docka, och därefter tillfrågades barnen vilken docka de föredrog. Majoriteten valde den vita dockan. I Hassan Preislers kortfilm lät han 41 barn på danska förskolor titta på två dockor, som var identiska såväl som på hudfärgen. 35 av de 41 barnen valde den vita dockan. Enligt kortfilmen har även en amerikansk undersökning gjorts i nutid som visar att barn väljer vita dockor (SVT 2 18/5 2010 kl 20.45).

En tolkning av undersökningar som denna är att ingen vill identifiera sig med förlorare. Om man hela tiden möter bilder och berättelser där en kategori (t.ex. man, vit) överordnas en

annan är inte den underordnade kategorin attraktiv att identifiera sig med.

2.3 MEDIERING SOM KULTURELLT LÄRANDE

Mediera betyder att förmedla, att föra vidare information och göra att den förstådd av andra människorna. Språkliga kategorier har skapats av människor genom historien och dessa kategorier förs också vidare i sin tur. När ett barn lär sig och använder språket finner de även sin plats som individer inom ramen för gällande social struktur (Davies 2003).

Det är samspelet i en grupp som bidrar till igenkännande och trygghet och i denna socialisationsprocess har språket en viktig roll (Wellros 1998).

”Mediering innebär att vårt tänkande och våra föreställningsvärldar är framvuxna ur, och därmed färgade av, vår kultur och dess intellektuella och fysiska redskap.”(Säljö 2000:81). Språket är med och skapar kategorier, såsom flickor och pojkar. Dessa kategorier är svårt att göra sig fri från för som Säljö skrivit: ”Ord och språkliga utsagor medierar således omvärlden för oss och gör att den framstår som meningsfull. Med hjälp av kommunikation med andra blir vi delaktiga i sätt att beteckna och beskriva världen som är funktionella och som gör att vi kan samspela med våra medmänniskor i olika aktiviteter”(Säljö 2000:82). Barnböcker kan alltså ses som mediering. De är en spegel av sin samtidigt som de reproducerar kategorier och för dessa vidare till nya generationer.

Mediering kan kopplas till sociokulturella teorier. Barnböcker kan ses som en typ av materiell mediering, även böckernas omgivning: biblioteket, bibliotekarierna, skyltningen o.s.v. allt detta ”säger något”, förmedlar budskap om vad som är viktigt/oviktigt och normalt/onormalt. En av de grundläggande uppfattningarna inom det sociokulturella perspektivet är att människans utveckling hänger samman med uppväxtmiljön. Som individ är det omöjligt att inte bli påverkad och formad av de normer och värderingar som råder i samhället. Lev S Vygotskij (1896-1934) utvecklade det sociokulturella perspektivet men det var under 1960-talet som perspektivet uppmärksammades och idag är våra läroplaner starkt influerade av Vygotskijs teorier.

Ivar Bråten, tolkar Vygotskij på följande vis: ”Vygotskijs uppfattning om människans utveckling som en del av en sociohistorisk process innebär, att det inte är individen i sig som fokuseras, utan individen i en historisk och kulturell kontext” (Bråten 1998:104). Inom det sociokulturella perspektivet hänger lärande och socialt samspel samman. Ett socialt samspel kan vara att samlas runt en berättelse och på så sätt skapas gemensamma referenspunkter. Utifrån det sättet att tänka är det viktigt att studera sammanhang. Hur berättelser uppstår, berättas vidare, används och omskapas kan ge nycklar till vilka berättelser som ”fungerar” just nu och det i sin tur säger något om vilka föreställningar, om t.ex. kön, som accepteras ”kollektivt”.

Vi förstår saker olika beroende på vår förståelsehorisont, vi är aldrig utan förväntningar när vi tolkar en text. Den hermeneutiska spiralen innebär att dennas vår förförståelse gör det möjligt för oss att börja tolka texten, men den kommer också att ändras under tolkningens gång – förförståelsen påverkar alltså vår tolkning (Gilje & Grimen 1994). Hermeneutik betyder tolkningslära eller förståelselära och anledningen att jag tar upp det här är att jag vill påpeka att jag inte har för avsikt att analysera hur texter tolkas av barn. En bibliotekarie kan lägga vissa tolkningar i en text men barnen som lyssnar kanske lägger helt andra. En text som av någon tolkas som väldigt stereotyp gällande könsroller kan tolkas på ett annat sätt av någon annan som har en annan förståelsehorisont.

2.4 TIDIGARE FORSKNING

2.4.1 GENUS I FÖRSKOLA/SKOLA

1996 startade ett jämställdhetsprojekt i Gävleborgs län, där deltog åtta förskolor, och en av förskollärarna Kajsa Svaleryd, började då sitt arbete med att analysera skolan: ”på den tiden hävdade jag att jämställdhet inte var något problem, och att pojkar och flickor behandlades lika. Framförallt hävdade jag att varje barn bemöttes individuellt, varför könet inte hade någon inverkan på barnets situation i skolan. Det visade sig dock väldigt snart att jag kunde se i observationer och på videofilm att jag haft fel”(s8).

Kajsa Svaleryd (2002) skriver i sin bok *Genuspedagogik* om genus i relation till jämställdhet i förskola och skola. Hon tar upp hur flickor och pojkar från tidig förskoleålder formas av våra föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Boken är en handlingsbok för alla pedagoger som vill arbeta aktivt med genus.

Helena Josefson (2005) skriver i boken *Genus – hur påverkar det dig?* om vad genus är och hur genus påverkar. Hon menar att genus formas av alla de föreställningar, handlingar och idéer som finns kring vad ”kvinnligt” respektive ”manligt” ska vara. Vidare lägger Josefson stor vikt vid att *alla* påverkas av genus och att det har effekter på hur vårt samhälle fungerar.

Genus handlar om vad för slags samhälle vi vill ha samt om att vi kan upptäcka och komma tillrätta med orättvisor. Bokens syfte är att ifrågasätta traditionella könsroller och ge kunskaper kring genus. Måste jag som tjej/kille vara på ett visst sätt? Vad kan vi, tillsammans göra för att förändra de stereotypa föreställningarna om ”kvinnligt” och ”manligt”? Det är några av de frågor som Josefson lyfter fram och diskuterar. Dessutom finns en kortfattad genomgång av olika perspektiv och förklaringsmodeller kring genus, könsroller, feminismen men även en diskussion om biologiska förklaringar till kön/genus. Genuskunskap kan leda till att vi kan ifrågasätta de könsnormer som finns och som kan styra vilka val vi gör i livet. Genusmedvetenhet kan alltså vara en väg att utvecklas som individer och att leva på det sätt vi vill utan att styras av konventioner, enligt Josefson.

Carrie F. Paechter (1998) menar att pojkar och män dominerar både tid och rum i skolan. Paechter skriver att det finns undersökningar som visar att känsliga och osjälviska flickor, ger upp sina anspråk på makt till pojkar som lättare tar för sig. Hon menar vidare att det är enklare för pojkar att avbryta någon som pratar, vilket leder till att de får mer uppmärksamhet i klassrummet. Pojkarna är de som oftare blir sedda av lärarna och därmed blir också deras intressen mer tillgodosedda. Paechter beskriver ett genussystem som är så djupt inpräntat i sociala och kulturella former att det därmed känns naturligt och nödvändigt. Med kunskap om hur skolans genussystem upprätthålls, går de även att bestrida menar Paechter.

Skolan och förskolan skall arbeta aktivt med jämställdhet. Det exemplifieras i skollagen, läroplanen och andra styrdokument. I Lpo 94 står det angående riktlinjer för läraren att denne skall verka för att flickor och pojkar får lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen, motsvarande står även i Lpfö 98, med den skillnaden att det är arbetslagets skyldighet.

I § 2 i skollagen står följande:

”Särskilt skall den som verkar inom skolan

1) främja jämställdheten mellan könen

2) bemöda sig om att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande handling.”

(<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>).

Det angelägnaste målet med att arbeta med jämställdhet är enligt skolverket att förändra en obalans i samhället. Jämställdhetsarbete innebär att synliggöra och förändra de olika ojämlika maktförhållanden mellan könen, vilket i sin tur även gör det till en demokratifråga.

(<http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/79/42/e000114.dpt.pdf>)

Angerd Eilards avhandling *Modern, svensk och jämställd* (2008) vid Malmö högskola tar upp att det nu ligger i pedagogens profession att konstant ha ett aktivt jämställdhetsperspektiv på sitt yrkesutövande. Könssordningen upprätthålls genom att vissa normerande och normaliserande föreställningar om maskulinitet och femininitet återkommande praktiseras (Connell 1996). Hans uppfattning är alltså att mäns strukturella överordning över kvinnor hänger ihop med genusgränser. Normerna kring genus och obalansen gällande makt mellan flickor och pojkar påverkas av våra värderingar, kunskaper, vad vi gör och inte gör (Connell 1996). Connell (1996) menar att det finns ett behov av att göra pedagoger medvetna och uppmärksamma kring genus frågor och jämställdhet, detta för ytterligare stöd av styrdokumentet Lpo 94 och Lpfö 98. Svaleryd (2002) respektive Wahlström (2003) visar att barn i skola och förskola måste leva upp till omedvetna förväntningar från pedagoger om hur det skall uppträda som pojkar och flickor och att detta även innebär en ofrihet för såväl kvinnor som män.

2.4.2 JÄMSTÄLLDHET I SKOLAN

På 1960-talet skedde en förändring av den officiella policyn för skolans arbete med genusfrågor. Det blev tydligt när en ny läroplan kom 1969 (Lgr69) som tog upp att skolan har som uppdrag att motverka traditionella *könsroller*. ”Skolan bör verka för jämställdhet mellan män och kvinnor – i familjen, på arbetsmarknaden och inom samhällslivet i övrigt. Den bör orientera om könsrollsfrågan, stimulera eleverna till att debattera och ifrågasätta rådande förhållanden” (Lgr1969:14).

Det var under 1950-talet som begreppet könsroll utvecklades. Begreppet kön kommer från ordet ”gender” som började användas på 1970-talet inom den anglosaxiska kvinnoforskningen. I genusbegreppet betonas det sociala samspelet och detta varierar i situationen beroende på var de befinner sig, platsen och sällskapet. Genus markerar maktaspekter i relationer beroende på sammanhanget och sällskapet (Tallberg Broman 2002:25). Davies (2003) säger:

Könsidentiteten är första steget till att vi kan skilja mellan pojkar och flickor samt placera in sig själv som antingen pojke eller flicka. För att barn skall kunna se sig själv som accepterat och normalt måste de komma fram till vilket kön de tillhör (Davies 2003:37).

I artikeln *Könsroller kan förstärkas i skolan* publicerad 16 maj 2010 i SvD står det att barn möter traditionella könsrollerna nästan överallt – men samtidigt att budskapen är motstridiga i dag. Jag återkommer till detta senare under min resultatpresentation.

8 maj 2010 publicerades en artikel av Helena Utter på Aftonbladets hemsida som handlar jämställdhet, kvinnor kan vara chefsläkare, distriktsåklagare och president i USA, åtminstone på tv. Det handlar alltså om tv serier. Hillevi Ganetz genus- och medieforskare vid Stockholms universitet säger i ovan nämnda artikeln att det är viktigt med förebilder, men att det är tveeggat. Det som artikeln vill framhäva är att det i populärkulturen finns många exempel på kvinnor som ägnar sig åt manliga sysslor. Den amerikanska författaren, Susan J Douglas säger i artikeln att detta budskap ger en falsk bild till unga kvinnor att det råder jämställdhet mellan könen och att det kan framstå som att feminismen inte längre behövs. Hillevi Ganetz menar dock enligt artikeln att särskilt unga människor måste kunna identifiera sig, och att det är ett känt fenomen att man först när man kommer ut i yrkeslivet förstår att samhället inte är helt jämställt. Hon fortsätter med att påpeka att det visst går att skildra verkligheten utan att falla i stereotypernas fallgrop men att det krävs en medvetenhet "Då gäller det att man ställer de svåra frågorna som får tittarna att tänka efter och ifrågasätta hur kvinnorna behandlas", säger Hillevi Ganetz. Hillevi Ganetz kommenterar vidare att reality-tv är väldigt stereotyp. Män framställs som aktiva, kvinnor som passiva – alla på jakt efter den heterosexuella familjelyckan. Och detta behöver inte ens vara den verkliga bilden av deltagarna. "Det finns forskning som visar hur stereotyperna klipps fram vid redigeringen. Starka kvinnorna blir till den blonda bimbon eller till bitchen, säger Hillevi Ganetz" (<http://www.aftonbladet.se/wendela/article7095058.ab>)

2.5 HISTORISK BAKGRUND BARNLITTERATUR

År 1900 gav Ellen Key ut sin skrift *Barnets århundrade* och 1900-talet blev just det sekel där barns levnadsförhållanden förbättrades. Under svenska folkhemmets framväxt utvecklades barns sociala och ekonomiska situation märkbart, och samhället bidrog till att ge alla barn en tryggad uppväxt oavsett bakgrund. Det fanns en demokratisk strävan och en intention att minska klassmotsättningarna i samhället vilket bidrog till nya satsningar i fråga om barnlitteraturen. Här blev Ellen Key en viktig frambringare kring att öka intresset för barns läsning. Så småningom fick alla barn rätt till utbildning och studier, men även en chans att få del av det kulturella utbudet med böcker, film, teater och musik (Kåreland (2001)).

Lena Kåreland (2001) säger att en barnbok kan handla om barn eller figurer läsaren kan identifiera sig med. Barnboken ska vara lätt att läsa, ha bilder och inte vara för tjock. De äldsta barnböckerna hade endast ett pedagogiskt syfte, Litteratur med pedagogisk inriktning spelade en viktig roll i barnuppfostran. Då de böcker som fanns var mycket dyra, kunde de endast köpas av förmögna, och därför var det muntliga berättandet högt värderat i samhället.

Den första huvudsakliga bok i Sverige som publiceras för barn tros vara *Een skönn och härlig jungfrw speghel* som trycktes 1591. Denna bok var ämnad för flickor, och var främst ämnad att läsas av högadliga fröknar. Med exempel från Bibeln ville boken ge förhållningsregler och betona de religiösa och världsliga dygderna. Påföljande år 1592 kom den första pojkboken *En gylden book, om unga personers sedhers höffweligheet*. Båda dessa böcker var tolkningar av andra böcker, i stort sett alla böcker av den tidiga svenska barnlitteraturen var nämligen översättningar från andra språk (Kåreland 2001).

Många av dagens klassiska barn - och ungdomsböcker var från början avsedda för vuxna, exempel på detta är *Robinson Crusoe* (Daniel Defoe) som gavs ut på svenska 1738, och *Gullivers resor* (Jonathan Swift) som fanns tillgänglig på svenska 1744-45 (Kåreland 2001). I sekelskiftet 1700-1800 tal förändrades synen på barn och barnlitteratur.

Det var Jean Jacques Rousseau som introducerade sina uppfostringsidéer i romanen *Emile* (1762) där han framhöll att barnen, och med det menade han pojkar, skulle få chans till en självständig utveckling och till kunskapssökande, motsägelsefullt nog så var Rousseau emot att barn skulle läsa böcker. I slutet av 1800-talet påbörjades produktionen av svenska barnböcker i högre grad, bland annat kom *Barnkammarens bok* 1882. Boken innehöll folkliga verser och ramsor som idag blivit klassiska och fortfarande används ”Rida, rida ranka”, ”Ro, ro barnet, katten hänger i garnet”, och ”Skvallerbytta bing, bång”. De tidigare barnböckerna skildrade nästan enbart de högre samhällsklasserna, böcker som behandlade hur de fattiga levde fanns inte, men började mer och mer efterfrågas. 1907 skrev Laura Fitinghoff *Barnen ifrån Frostmoffället* ” där barn från samhällets lägre skikt utgör huvudpersoner, denna bok kom att ses som en ”milstolpe i svensk barnlitteratur” (Kåreland 2001:33).

2.5.2 KORT OM GENUS I BARNBÖCKER

Kåreland (2001) skriver om vikten av att läsa och att läsning av barnböcker ger barn tillfälle att möta olika typer av verklighet och olika förebilder. Ying Toijer-Nilsson som är litteraturforskare har skrivit boken *Berättelser för fria barn: könsroller i barnboken*. Den beskriver hur genus förändrats under barnbokens historia, i synnerhet från 50-talet till slutet av 70-talet. Slutsatserna i Ying Toijer-Nilssons undersökning visar att litteraturen har följt debattens utveckling och många av de böcker som bryter mot mönstren har blivit populära. Maria Nikolajeva som är professor i barnlitteratur vid Cambridge University har skrivit *Bilderbokens pusselbitar*, där Nikolajeva bland annat tar upp hur genusstrukturer i bilderboken kan studeras, några frågor hon ställer sig är hur avgörande huvudrollens kön är för handlingen i boken, kan könet bytas ut? Motsvarar personens beteende den föreskrivna genusnormen? (Nikolajeva 2000).

3. MATERIAL OCH METOD

3.1 METODVAL

När man ska utföra en undersökning har metodvalet en betydelsefull roll i planeringen och i påföljande undersökning. Valet av metod är beroende på vad som ämnas granskas. Den *kvantitativa metoden* bör väljas om undersökningen riktar sig mot att utforska hur ofta någonting förekommer eller upprepas i ens material. Genom att arbeta med kvantitativ metod kan man bearbeta ett större material och ta in mer kunskapsstoff vilket är en fördel med att använda denna metod (Esaiasson m.fl. 2007). Jag har dock valt att arbeta utifrån *kvalitativ metod*, denna metod anses ibland vara alltför subjektiv, det vill säga att resultat påverkas av forskarens, i det här fallet min tolkning av ämnet. Forskningsresultaten i en kvalitativ undersökning är inte generaliserbara, men det viktiga i min undersökning har inte varit möjligheten att generalisera, utan att finna olika teman bland de svar som inkommit och i det skriftliga materialet. En kvalitativ studie ger möjlighet till att exponera attityder och uppfattningar som inte går att fördjupa sig i genom kvantifiering (Esaiasson m.fl. 2007).

3.1.1 MATERIALET I DETTA ARBETE

Min undersökning baseras på flera olika typer av material, både muntligt och skriftligt. Jag har genomfört två intervjuer: en med två bibliotekarier, en med en genuspedagog. Det skriftliga materialet består av styrdokument, barnböcker och tidningsartiklar hämtade på nätet. Förutom detta har jag även studerat Grönkulla kommuns hemsida. Jag har även använt mig av kortfilmen *Dockprovet* av Hassan Preisler, som sändes i SVT 2 den 18/5 2010 som ett exempel på asymmetriskt rollövertagande.

3.1.2 URVAL

Eftersom jag i min uppsats utgår från ett samhällsperspektiv, i det här fallet Grönkulla kommun, har jag valt att använda mig av både styrdokument för förskola Lpfö 98, och skola Lpo 94. Jag har för att visa på hur kommunen förhåller sig till genus och jämställdhet valt att använda det policydokument som framställts. Då mycket av den litteratur jag använt mig av och hänvisat till har några år på nacken, har jag på nätet sökt efter tidningsartiklar inom mitt ämne. De barnböcker som finns med i denna uppsats är omnämnda av bibliotekarierna under intervju, samt att vissa av dem ligger på bibliotekets topplistor över utlånade böcker (se bilaga 3-4).

3.1.3 SAMTALSINTERVJUER

Samtalsintervjuer skiljer sig från frågeundersökningar genom att frågorna som ställs inte har färdiga svarsalternativ. Intervjuerna kännetecknas av dialog där innehållet o ordningsföljden på frågorna kan variera. Målet är att i högre grad försöka gå på djupet. Det finns olika tillvägagångssätt för samtalsintervjuer, om man planerar att göra en *ostrukturerad intervju* behöver man inte definiera någon struktur angående intervjuens tema och frågor, den här intervjuformen kan liknas vid ett informellt samtal. När ett förhandsbestämt tema finns, och man använder sig av en intervjuguide så är det en *semistrukturerad intervju* man arbetar efter. Den här typen av intervju metod är flexibel, och det finns utrymme för att ställa följdfrågor.

Den tredje metoden är en *strukturerad intervju* där man ställer öppna frågor som fastställts på förhand. (Esaïasson m.fl. 2007).

Jag har valt att göra semistrukturerade intervjuer. Intervjun som metod har många vinster, som sammanfattas av Eva Fäberborg i *Etnologiskt fältarbete*:

I intervjuer kan verkligheten beskrivas och gestaltas genom att människor berättar om sina liv och erfarenheter, sina tankar och upplevelser, genom att de delger sina versioner och tolkningar av skeenden. Individperspektivet gör det möjligt att åstadkomma ett erfarenhetsnära, nyansrikt och mångfacetterat material (Fäberborg 1999:55).

Just denna möjlighet att gå in på djupet och få ta del av enskilda människors berättelser och funderingar ser jag som den största fördelen med intervjuer. Det stämmer också bra överens med vad jag var ute efter i studien, nämligen att undersöka tankar och erfarenheter kring genus. Samtalsintervjun ger även möjlighet att registrera oväntade svar, ställa följdfrågor i stunden samt att göra uppföljande intervjuer (Esaïasson m.fl. 2007:283). Det är dock viktigt att även vara medveten om de risker som intervju metoden medför. Det finns alltid en risk att informanten svarar på ett sätt som de vet är politiskt korrekt, snarare än utifrån sina egentliga tankar och åsikter. Förförståelse aldrig är neutral, var mycket viktigt att ha i bakhuvudet när jag analyserade insamlad data. Det är också viktigt att vara medveten om att det insamlade materialet är för litet för att kunna säga något generellt om ämnet för denna uppsats.

Vad skiljer då en intervju från andra former av samtal? Fäberborg definierar intervjun som "en kommunikationsform där någon berättar och besvarar frågor som ställs av en annan person och där det sagda registreras i någon form" (Fäberborg 1999:57).

Dessutom görs en intervju alltid i ett bestämt syfte (Ibid:57). Vid intervjuerna utgick jag från en semistrukturerad frågeguide (se bilaga 1) där förslag på frågor var ordnade utifrån olika teman.

3.1.4 MINA INTERVJUER

Under våren 2010 gjorde jag en gemensam intervju med två bibliotekarier som arbetar på Barn och ungdomsavdelningen på Biblioteket i Grönkulla kommun, samt att jag intervjuade kommunens genuspedagog. Båda intervjuerna var ca en timme långa och det föll det sig naturligt att intressera mig för det som framkom under intervjun. Jag följde den frågeguide jag hade med mig, men lämnade utrymme för följdfrågor, detta gjorde att intervjun kändes mindre formell och stämningen blev avslappnad vilket märks i resultatet. I bilaga 1 redogör jag för de grundfrågor jag ställde men sedan fick samtalet utveckla sig efter vilka svar jag fick.

Intervjuerna är utförda på respektive arbetsplats, det fungerade väl fast att det var en levande miljö och inte helt avskilt. Ibland öppnade någon dörren och ville fråga något etc. detta upplevdes dock inte som ett störande moment. Samtliga intervjuer blev dokumenterade med hjälp av en bandspelare och transkriberade, vilket jag sett som en stor fördel då jag har kunnat både lyssna på intervjuerna flera gånger och läsa citaten noggrant. Nackdelen med detta förfarande är dock att det tar lång tid att lyssna igenom intervjuerna och att skriva ut dem. Jag har därför valt att enbart skriva ut det som bedömts relevant för mig och mitt arbete. Som ett exempel kan nämnas när man tolkar en text, då det kan vara komplicerat att tyda det skrivna om man inte känner till i från vilken tidsålder texten härstammar.

Vilka frågor man har när man tolkar har även det betydelse, och är en del av förståelsen. De intervjuer jag har gjort har transkriberats, intervjuerna har lästs dels person för person men även i sammanställningar fråga för fråga, som utgjort teman med utgångspunkt i uppsatsens syfte. Det är aldrig enkelt att tolka en text eller en intervju, hur ett material tolkas beror på *vem* det är som tolkar (Gilje & Grimen 1994).

Jag har utgått ifrån ett hermeneutiskt perspektiv i mitt förhållningssätt till materialet och är därmed medveten om den inverkan på materialet min tolkning medfört, och jag önskar att även läsaren beaktar detta.

3.1.5 PRESENTATION AV INFORMANTER

Eftersom jag vill ge de intervjuade anonymitet har jag valt att fingera deras namn. I mitt arbete kommer de således att kallas för bibliotekarierna Linda och Birgitta, samt genuspedagog Märta. Den kranskommun till Göteborg som intervjuerna är gjorda i är även den anonymiserad, och benämns därmed endast som Grönkulla kommun. För att bevara de intervjuades integritet ytterligare, har jag även valt att redigera citaten för läsbarhetens skull. Jag vill dock poängtera att inga ändringar av åsikter eller liknade gjorts.

3.1.6 LINDA

Linda har arbetat som bibliotekarie sedan 2003, även hon på Barn och ungdomsavdelningen och gentemot förskola och skola. Linda arbetar även med media för barn med särskilda behov, och med ungdomar.

3.1.7 BIRGITTA

Birgitta har arbetat som bibliotekarie sedan 1998. Hon arbetar på Barn och ungdomsavdelningen och har varierade arbetsuppgifter som information, bokinköp, gallring och mediahantering. Hon jobbar även med att ta emot föräldrar från barnavårdscentralens föräldrautbildning, samt att hon jobbar gentemot förskolan och de lägre åldrarna.

När det gäller genus så arbetar båda bibliotekarierna gentemot pedagoger och pratar nya böcker varje år, där de tar upp genusaspekten.

3.1.8 MÄRTA

Är anställd som genuspedagog i kommunen, hennes arbetsområde är alla förskolor och grundskolor, i den kommunala verksamheten. Inför varje termin får rektorerna en meny med olika kurser man går hos henne, det ingår alltid en grundläggande genuskurs för både förskolan och skolan. Utöver det så driver hon olika projekt som utbildningsdagar eller föreläsningar. Hon arbetar även med kamrattstödare och elevrådsdagar. Märta har sedan tonåren varit intresserad av demokratifrågor och tänkt mycket på rättvisa och demokrati, där har genus enligt henne en stor del. Märta utbildade sig först till lärare, och har jobbat som lärare i grundskolans senare år innan hon hittade utbildningen *Genusvetenskap, värdegrund, och jämställdhet* till att bli genuspedagog.

3.1.9 KARIN SALMSON

Karin grundade Vilda förlag ungefär samtidigt som OLIKA förlag startade och förlagen har gått parallellt som ledande inom den genusmedvetna barnboksbranschen. Hennes definition av genusbegreppet är: ” Genus är den sociala skapelsen efter förväntningar baserade på det biologiska könet. Det blir en del av vår identitet och självbild” (utdrag ur mejl 28/4 2010, dokumentet i författarens ägo).

Då Karin inte är kopplad till Grönkulla kommun, som jag valt att anonymisera genom denna uppsats, så är hennes namn inte fingerat. Karin är informerad om uppsatsens form, och att den kommer att finnas tillgänglig via internet, och hon har samtyckt till medverkande enligt ovan.

3.2 SKRIFTLIGT MATERIAL

Jag har samlat blandat skriftligt material. Jag har även sökt efter artiklar i massmedia för att hitta det senaste skrivna gällande genus, mina sökord har varit kombinationer av orden genus, barnlitteratur, jämställdhet, könsroller, förskola och skola. De artiklar jag valt ut valdes efter ämnet, vilken tidning de publicerats i saknade relevans. Jag har använt mig av styrdokument, mejlsvar från ett bokförlag, hemsidor samt några barnböcker. Till skillnad från intervjumaterialet som jag varit med att ”skapa” finns redan det skriftliga materialet. I intervjuer kan frågor fördjupas och ibland får man motsägelsefulla svar på frågor, detta gäller inte det skriftliga materialet. Det är ofta genomtänkt och genomarbetat. De styrdokument som jag undersökt ska man ha i åtanke att det är officiella dokument som skrivits i syftet att styra en viss verksamhet.

Genus är något som diskuteras mycket i massmedia och det finns ingen möjlighet att ta med allt som skulle kunna vara intressant för arbetet. Dock har jag valt ut några artiklar som väckt min nyfikenhet och som jag tittat närmare på. Den första artikeln publicerades i *Aftonbladet* 8 maj 2010 och handlar om att jämställdhet i tv serier, ger en falsk bild av verkligheten. Den andra är en artikel i *SvD* publicerad 16 maj som handlar om könsroller, artikeln tar upp att var fjärde kommun ger extra pengar till skolor med många pojkar eftersom de har sämre skolresultat. Jag har studerat kommunens policydokument som är en tunn folder på två sidor med lättläst text, och ett språk som är lättgängligt för alla förstå, samt en av kommunens skolors likabehandlingsplan, ett dokument på tre sidor, som mest verkar vara skrivet för skolans och förskolans personal, och inte så lättillgänglig för barnen/eleverna.

Det är främst Lpfö98 av läroplanerna jag analyserat närmare, då detta är den läroplan som styr förskolan. Lpfö98 är den första läroplanen för förskola och var önskad då den kom. "Läroplanen var väldigt efterlängtd, det är ett dokument som skrev fram mycket av det som redan var på gång i förskolan och gjorde det till norm." (www.skolverket.se/sb/d/2523/a). Läroplanen är på 12 sidor och innehåller "Förskolans värdegrund och uppdrag", "mål och riktlinjer", "Normer och värden" bl.a.. Citaten jag använt ur Lpfö98 kommer från värdegrunden och uppdraget där de stora riktlinjerna dras.

Under biblioteksintervjun uppkom namnen på tre olika bokförlag som arbetar aktivt med genusfrågor. Dessa är: *Alfabeta förlag*, *Olika förlag* samt *Vombat förlag*. Jag kontaktade alla förlagen och efterfrågade en intervju. *Alfabeta förlag* avböjde medverkan p.g.a. tidsbrist, och *Vombat förlag* har fram till dags datum inte svarat. *Olika förlag* har svarat på frågor via mejl och jag har även tittat på deras hemsida (www.olika.nu) Jag har använt mig av informationen från *Vombat förlags* hemsida (www.vombatforlag.se/) och *Alfabeta förlag* hemsida (www.alfabeta.se). *Alfabeta* har klassiker som Mumin på sin publikationslista. På hemsidan framhåller de att: "Själva poängen med Alfabeta har sedan starten för drygt tjugofem år sedan varit, och är alltjämt, att det ska vara ett förlag som har en klar kvalitetslinje. Som läsare ska man ha rätt att förvänta sig att en bok det står Alfabeta på ger en varaktig läsupplevelse. Och som författare, tecknare, översättare osv ska man kunna lita på att förlaget gör allt för att göra boken så bra som bara är möjligt" (<http://www.alfabeta.se/om-alfabeta.html>).

Olika presenterar sig så här på hemsidan: "Vill du också ge barn fler möjligheter? Olika ger ut noga utvalda berättelser för små och stora. Nyttänkande berättelser av skickliga författare och illustratörer som lockar till skratt, eftertanke och kunskap om världen. Berättelser som speglar samtiden, utmanar könsstereotyper och ger barn mod att vara sig själva" (www.olika.nu).

Vombat skriver på sin hemsida att deras grund är queerfeministisk och att de självklart har ett intersektionellt perspektiv. (www.vombatforlag.se/index2.htm).

3.2.1 BARNBÖCKER

I mitt resultatkapitel kommer jag att nämna och diskutera genus och könsroller utifrån barnböcker, de böcker som jag valt att titta närmare på är de som bibliotekarierna nämnt och diskuterat under intervjun. Här följer en kort presentation av böckernas innehåll:

"Kenta och barbisarna" av Pija Lindenbaum (2007).

Kenta har en pappa som vill att han ska spela fotboll med de andra pojkarna. Men Kenta packar själv sin ryggsäck när han ska till förskolan och tar med sin docka Barbie. Han får kämpa lite för tjejerna ska tycka att det är okej att han är med dem och leker. Sedan när fröken plockar fram prinsessstyger upptäcker de andra killarna vad Kenta gör, och inser att det går alldeles utmärkt att spela fotboll i prinsesskjol.

"Så gör prinsessor" av Per Gustavsson (2003).

När prinsessor vaknar äter de alltid frukost i sängen. Sen kanske de döper några fartyg. Eller kopplar av med lite ishockey. Ibland är de ute på resa. Då händer det att de måste fäktas och skrämman iväg både rövare och drakar.

För så gör prinsessor!

"Fyra hönor och en tupp" av Lena Landström (2007).

På en hönsgård bor fyra hönor och en liten tupp. Tuppen bryr sig inte alls om hönorna, han är helt upptagen med sitt viktiga projekt. Men hönorna tycker att tuppens matplats är så stor och deras matplatser så små. "Vi kan inte ha det så här, vi måste göra något", säger hönorna. "Vi vill dela rättvist."

3.3 ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN

Det finns flera etiska aspekter som man ska ta hänsyn till i undersökningar där människor ingår. Jag har använt mig av de etiska riktlinjer som tillhandahålls av Vetenskapsrådet (2002). Reglerna rör det så kallade individskyddskravet och kan delas in i fyra delar: informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet. Informationskravet har uppfyllts genom att informanterna har informerats om syftet med arbetet samt om att deras medverkande är frivilligt. De har sedan alla gett sitt samtycke till att medverka i uppsatsen. Konfidentialitetskravet innebär att informanterna ska vara anonyma i största möjliga mån och att personuppgifter ska förvaras oåtkomligt för obehöriga. De namn som nämns i arbetet är pseudonymer. Jag har också valt att inte tala om vilken kommun det gäller då detta skulle innebära att personerna som medverkat var lätt att lista ut identiteten på, detta innebär att jag inte kan ge en direkt hänvisning till kommunens policydokument, utan detta nämns endast som dokument i författarens ägo, desamma gäller den likabehandlingsplan jag citerar ur. Nyttjandekravet, d.v.s. att informationen som jag fått tagit del av endast ska användas för forskningsändamål har även det uppfyllts.

3.3.1 UPPSATSER OM GENUS INOM UTBILDNINGSVETENSKAP

Det har skrivits många uppsatser om genus! Enbart på GUPEA för man 595 träffar när man söker på uppsatser som handlar om genus, 27 träffar handlar dessutom om barnlitteratur. För att begränsa tidigare forskning har jag valt att bara ta upp ett fåtal av de uppsatser som skrivits inom utbildningsvetenskap och med speciellt fokus på genus och/eller litteratur.

Susanna Bothén och Elenor Vennström skrev 2009 ett examensarbete vid Göteborgs Universitet som de benämnde *Byta roller eller bryta roller - bilderböcker ur ett genusperspektiv*. Syftet med deras uppsats var att belysa hur pojkar respektive flickor framställts i några utvalda bilderböcker. Resultatet av deras studie visade att även de bilderböckerna med ett utlovat genusperspektiv ändå förstärkte könsroller, och framställdes utifrån stereotypiska förväntningar.

Mary Mboge och Sara Nilsson skrev 2007 om *Genusmedvetenhet i förskolans och skolans vardag – en självstudie i att omvandla teoretisk kunskap till praktisk handling*. Examensarbetets syfte var att undersöka om en ökad teoretisk medvetenhet kring genusfrågor påverkar det praktiska arbetet avseende på genus och jämställdhet i skola och förskola.

Maria Jehander, och Lena Odelberg skrev 2006 sitt examensarbete vid Göteborgs Universitet: *Hur ser könsroller ut i modern barnlitteratur? En studie av sex ofta utlånade barnböcker vid Linnéstadens och Västra Frölunda bibliotek*. Syftet var att undersöka hur könsroller återges i barnlitteratur, resultatet visade att det fanns genusrelaterade egenskaper hos framförallt de vuxna karaktärerna i böckerna, men att de traditionella könsrollerna fanns där ändå.

4. RESULTATPRESENTATION: BÖCKER, POJKAR, FLICKOR OCH FUNDERINGAR KRING GENUS

4.1 INTRODUKTION

Ett projektarbete kan leda en till många platser, tankar och nya insikter. När jag besökte biblioteket första gången, var jag inne på att detta arbete skulle handla om genus i barnböcker. Jag såg framför mig text- och bildanalyser av barnböcker, men sedan dess har jag intervjuat bibliotekarierna, en genuspedagog samt läst massor av barnböcker, teori och uppsatser. Mitt intresse har kommit att riktas något annorlunda än min ursprungstanke. Nu när jag besöker biblioteket ser jag mer till vilka som är där, vad pojkar respektive flickor läser och lånar för böcker och hur bibliotekarierna bemöter barnen.

I mitt framtida yrke som förskollärare är bemötandet av barnen kanske den viktigaste delen i arbetet. Som förskollärare och lärare har man dessutom en läroplan att förhålla sig till. I Lpfö 98 står det: ”Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är manligt och kvinnligt”(Lpfö:4). Jag har under utbildningens gång intresserat mig för genusfrågor, men ofta blivit besviken och undrande över situationer jag upplevt under min VFU (verksamhets förlags utbildning). Genusmedveten är inte så stor som jag, och många med mig, skulle önska. Genuspedagogen Märta håller delvis med mig och menar att genus ofta kan få stå tillbaka för mer ”angelägna” frågor.

– Det är väldigt olika, en del tänker mycket på det och att det är viktigt och andra har nog inte ens börjat skulle jag tro. Det är ju beroende av vem som jobbar också och hur det fungerar i arbetslaget, hur trygg är man med varandra. Om man får ta in nya idéer eller inte och vem det är som driver saker spelar ju roll. Om det finns en oro i personalgruppen eller en pågående konflikt så är det svårt att arbeta med genus, då får man vänta tills det är löst. De som verkligen jobbar genusmedvetet säger oftast att ’Nej vi är inte så bra på det här’. De är mitt i en process oftast, så nej, vi kan inte riktigt, vi är inte så duktiga på det, vi har det på agendan men hjälp oss’. Det är de som tänker och försöker och hittar och experimenterar som ofta arbetar väldigt bra, säger Märta.

4.1.1 GENUS I STYRDOKUMENTEN

På 1960-talet skedde en förändring av den officiella policyn för skolans arbete med genusfrågor. Det blev tydligt när en ny läroplan kom 1969 (Lgr69) som tog upp att skolan har som uppdrag att motverka traditionella *könsroller*. ”Skolan bör verka för jämställdhet mellan män och kvinnor – i familjen, på arbetsmarknaden och inom samhällslivet i övrigt. Den bör orientera om könsrollsfrågan, stimulera eleverna till att debattera och ifrågasätta rådande förhållanden” (Lgr1969:14).

Genusbegreppet är med andra ord komplext, mycket ska rymmas i begreppet genus – det innefattar könsroller, jämställdhet, könsocialisation, genussystem och könsmönster, detta är några av de ord jag stött på under detta examensarbete. I mitt framtida jobb inom förskola/skola så är genus ett viktigt begrepp, och vi skall arbeta genusmedvetet eftersom vi måste följa den läroplan som är skriven till respektive instans. I förskola och skola skall all personal jobba utifrån rådande styrdokument. För förskolan gäller, Lpfö 98, som inledningsvis tar upp förskolans värdegrund och uppdrag, och att den ska vila på demokratins grund. Sedan följer mål och riktlinjer för förskolans arbete, normer och riktlinjer att sträva efter bland annat. Där formuleras tydligt att förskolan ska motverka traditionella könsroller och att varje barn ska samma möjligheter att utveckla sina förmågor och intressen oavsett kön och att de vuxna i förskolan ska vara bra förebilder i detta arbete.

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet Lpo94 skiljer inte i stort från Lpfö98, men i

Lpo94 ska värdegrunden genomsyra all undervisning i skolan, Lpo 94 säger dock inget om hur arbetet med värdegrunden skall gå till i praktiken, utan detta är upp till läraren att själv tolka. Lpo94 har även mål som ska uppnås, medans Lpfö98 endast har strävansmål.

Utöver läro- och likabehandlingsplaner har kommunen ett eget policydokument gällande genus och jämställdhet. I Grönkulla kommun har det beslutats att genusperspektivet ska finnas med vid all planering och i alla beslut, för att garantera att kvinnor och män ska ha lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter: "[Grönkulla] kommun ska vara en kommun där kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla områden i livet." I kommunens policy för jämställdhet skrivs det att könsmönstret som vårt samhälle länge präglats av, gör att vi har de föreställningar som vi har när det gäller tjejer och killar, kvinnor och mäns levnadsvillkor, enkelt uttryckt hur vi ska vara och hur vi ser ut. För att vara jämställda så måste vi kunna se på samhället med nya ögon "det handlar om att lära sig se alla människor som de är, utan att först lägga ut mallen tjej, kille, man, kvinna" (Kommunens genuspolicy, dokumentet i författarens ägo).

4.1.2 BIBLIOTEKETS STYRDOKUMENT

Biblioteket arbetar utifrån ett policydokument med mål och riktlinjer som utarbetats gemensamt tillsammans med kommunpolitikerna, förklarar Birgitta som är en av bibliotekarierna på barn och ungdomsavdelningen på biblioteket i Grönkulla kommun. Linda Birgittas kollega säger:

- Politikerna bestämmer ju även olika mål som vi måste följa, till exempel att vi i vårt arbete ska fokusera på 0 till 6 åringarna, och att deras användande av programutbudet ska öka med en viss procent exempelvis.
- Men det är sådana kortsiktiga mål som vi har de närmsta åren att fokusera extra på, kommenterar Birgitta.

När det gäller genus och jämställdhet gentemot låntagarna svarar Birgitta att det finns någon form av policydokument men hon tror inte att det står något precist

- Barnkonventionen tas ju upp, och att den ska beaktas, samt att det finns en likabehandlingsplan, men det finns ett policydokument som har tagits fram just när det gäller genus. Det finns även en speciell pott, pengar som ska gå till att höja de kvinnodominerade yrkenas löner, det är sådant som pågår, men det går ju väldigt segt, det har talats om den här potten pengar under en längre tid, men jag tror inte att den är så stor, säger Birgitta med ett skratt. Linda inflikar att bibliotekaryrket är ett låglöneyrke akademiskt sett.
- Männerna har lika dåliga löner som vad kvinnorna har.

Jag var intresserad av hur de intervjuade bibliotekarierna ser på sitt och bibliotekets uppdrag. Birgitta berättar att bibliotekets uppdrag skiftat, tidigare var uppdraget att vara folkbildande och lite uppfostrande, det pågick en debatt som handlade om kvalité och litteratur. Det har verkligen svängt:

- Det är en helt annan trend nu, vi servar våra medborgare och mycket handlar om vad de efterfrågar, men det är klart, vi jobbar med barn och unga, så visst jobbar vi med språkutveckling och försöker påverka barn och unga mot en riktning som vi tycker är positiv. Birgitta vill även framhäva att de som bibliotekarier försöker med barn och ungdomar om att språk är viktigt. Birgitta och Linda menar att det är viktigt att de i sitt arbete läser högt och för boksamtal.
- Allt det där försöker vi förmedla till barn och unga och även till pedagoger, uttrycker Birgitta.

Antologin *Modig och stark eller ligga lågt* behandlar vikten av ett bra samarbete med barnbibliotekarier. Det är av stor betydelse att barnbibliotekarier ser till att det blir ett varierat utbud (Kåreland 2005). Lena Kåreland skriver i antologins inledning att: ”Skönlitteratur är inte speglingar av verkligheten och återger inte människors kollektiva uppfattningar vid olika tider.” (Modig och stark 2005:12).

Biblioteket i Grönkulla har uppskattningsvis 1000 – 1500 besökare per dag, och det har enligt Linda ökat under senaste året. Hur ser då bibliotekets uppdrag ut?

– Vi har ett uppdrag att vara tillgängliga för alla grupper, vi är en offentlig institution som vi använder skattemedel till, och dessa ska komma alla tillgodo. Att man prioriterar barn och unga och människor med funktionshinder, och att man försöker söka upp dem som jobbar med människor som har ett annat språk för att tala om att vi finns, är viktigt. Man försöker rikta in sig på de grupperna lite extra, och det tycker jag nog att vi lyckas med bra med, säger Birgitta.

4.1.4 GENUSBEGREPPET – SKILLNAD PÅ TEORI OCH PRAKTIK?

Under min intervju med Märta som är genuspedagog i Grönkulla kommun ville jag veta hur hennes syn på genusbegreppet ser ut, Märta uttrycker att genus är en ansats att diskutera våra idéer om kön om säger:

- Jag tycker inte att biologin går att utesluta från genus, och särskilt inte eftersom vi ändrar våra idéer om biologi också, så för mig går det inte att plocka bort. Men jag är inte biologist, jag kanske motsäger mig själv nu, men så är det.

Enligt Märta handlar genus om mellanmännsliga relationer och de strukturer som finns i samhället, vilket innebär att genus visar sig i våra relationer hela tiden, både i en-till-en-relationer och i de stora samhällsrelationerna. Kajsa Svaleryd (2002) skriver i sin bok *Genuspedagogik*:

Att arbeta med ett genusperspektiv är att våga dyka under förställningarnas och de pedagogiska praktikernas yta. Jag brukar beskriva jämställdhet som ett isberg. En sjättedel är ovanför ytan och det är sådant vi kan mäta; betyg, tidsfördelning, hur läromedel är utformade, var i rummet barn placerar sig etc. Men den största delen av isberget, som handlar om förhållningssätt, normer och attityder, finns under ytan (Svaleryd 2002:45/46)

Som jag skrev inledningsvis finns det olika sätt att tänka kring jämställdhet, och det är kanske delvis där som glappet uppstår mellan teori och praktik. Det finns många fint formulerade styrdokument, alltså en formell jämställdhet. Lagar och styrdokument är tydliga i att ingen ska diskrimineras på grund av kön. Men formell jämställdhet innebär inte automatiskt att det även råder en reell jämställdhet. Genus är något som görs jämt och ständigt, det mesta av det diskuteras inte utan ligger under ytan, som Svaleryd (2002) skriver. Styrdokumentens fina formuleringar måste utföras för att göra verkan.

4.2 BÖCKER – ETT SÄTT ATT LÄRA KÄNNA SIG SJÄLV OCH VÄRLDEN

Könsroller är inget som uppstår av sig själv, någonstans och på något sätt börjar vi socialiseras in i vilka förväntningar som finns på oss. Som jag skrivit tidigare är detta en process som pågår hela tiden och överallt, mer eller mindre uppmärksammat på olika arenor. Som individer möter vi hela tiden strukturer, vi ingår i strukturer. Språk är ett sätt att strukturera världen. Språket är med och skapar kategorier, såsom flickor och pojkar. Barnböcker kan ses som en spegel av sin tid men de är inte bara speglar utan också aktörer i att reproducera normer. Genom böcker kan vi möta berättelser om hur det är att vara människa, de kan fungera som förebilder när det gäller att utveckla sin identitet och finna sin plats.

Jag påstår att det är viktigt att läsa böcker. Framförallt för barn. Uppfattningen är ofta att de tittar för mycket på tv och spelar tv spel, och att det inte är bra för dem. Böcker däremot står för något bra och värdefullt.

De svenska skolbibliotekens historia sträcker sig tillbaka till slutet av 1800-talet (Limberg 1990). "Man kan se biblioteket som en symbol för både kunskap och det fria ordet. Biblioteken fungerar också ofta som ett offentligt vardagsrum, där aktiviteterna är många fler än bara att låna böcker", skriver Daniel Granér i sin uppsats om skolbibliotek (2006). Den statliga kulturpolitiken har setts som ett sätt att motverka den kommersiella kulturens "skadliga inverkan" (www.dn.se/). I en artikel i DN 12 februari 2009, diskuteras begreppet kulturpolitik:

"Den nationella kulturpolitiken ska, med utgångspunkt i demokrati och yttrandefrihet, bidra till samhällets utveckling genom att främja öppna gemenskaper och arenor som är tillgängliga för var och en. Den ska möjliggöra kommunikation mellan olika individer och grupper, skapa förutsättningar för kulturupplevelser och bildning samt verka för att alla ges möjlighet att fritt utveckla sina skapande förmågor" (<http://www.dn.se/kulturojje/de-nya-kulturpolitiska-malen-1.797859>)

Biblioteken har länge varit en viktig del i kulturpolitiken (www.dn.se/) Bibliotekens utbud av böcker har setts som en fördjupning bortom en Disneyfiering av samhället. En undersökning rörande skolbibliotek visar att: "drygt en av tio skolenheter eller 14 procent uppger att de inte har något skolbibliotek eller någon boksamling alls. Detta innebär att av landets alla elever saknar 18 procent, det vill säga drygt 250 000, tillgång till skolbibliotek i någon form" (*Skolbibliotek 2008:5*). "Alla barn behöver läsa böcker, frivilligt och för nöjes skull, för att klara av skolan, och för att kunna fungera i samhället" säger Bo Sundblad, läsforskare och pedagog vid lärarhögskolan i Stockholm i en artikel i *Aftonbladet* (www.aftonbladet.se/wendela/barn/article2167538.ab).

Under min intervju med bibliotekarierna Birgitta och Linda, samtalar vi om barn och ungdomar som besöker biblioteket, och vad de lånar för böcker. Bibliotekarierna har skrivit ut topplistor över bibliotekets populäraste böcker (se bilaga 2 och 3) och vi resonerar kring dessa. Jag ställer undrade frågan om det är några böcker som lånas av många oavsett kön?

- Bland de yngre barnen, som mest lånar pekböcker, så tror jag inte man kan se någon skillnad, säger Birgitta, men snart blir barnen mer medvetna när de väljer böcker
- När vi har sexåringarna här på besök och man frågar barnen vad de tycker om för böcker, så bland killarna är det ofta Star Wars och skräckigt, och äckligt, och slemmigt, och spökigt, och rysligt. Tjejerna vill veta var hästböcker är, fortsätter Birgitta.
- Ja, de påverkar ju varandra väldigt mycket, säger Linda.

4.2.1 POPULÄRA BÖCKER – TRADITIONELLA KÖNSROLLER?

1945 efter krigslutet inrättade bokförlagen speciella barnboksavdelningar – detta brukar

räknas som genombrottet för den moderna svenska barnboken. Astrid Lindgrens första framgång kom 1945 med *Pippi Långstrump*, samma år som Lindgren debuterade även Lennart Hellsing med *Katten blåser i silverhorn*, och Tove Jansson gav ut sin första Muminbok. ”Pippi Långstrump kom att bli en symbol för det nya, fria barnet, som sätter sig över vuxnas förbud och krav”(Kåreland 2001:35)

Under intervjun på Grönkulla bibliotek fick jag en lista (se bilaga 3) över de mest utlånade böckerna från 1994 fram till idag 2010. Listan innehåller alla böcker som utlånades på biblioteket, alltså även litteratur för vuxna, dock finns inga vuxenböcker representerade på listan, utan det är barnlitteraturen som ligger i topp. De böcker som lånas allra mest är Alfons böckerna av Gunilla Bergström. Mönstret med pojkar i huvudrollerna går igen i några av våra mest älskade berättelser (Wahlström 2003:26) och där nämns Alfons som ett av exemplen. Linda och Birgitta tror att de klassiska barnböckerna, bland annat Alfons, utlånas i så hög grad för att det är de böcker föräldrarna känner igen från sin barndom.

Även om Alfons är en glad och busig pojke så kan han också vara ilsken, svartsjuk och rädd alltså lite annorlunda från det Wahlström (2003) beskriver att pojk huvudpersoner i sagor eller böcker ofta tillräknas egenskaper som långa, starka och snabba, och detta skall pojkar identifiera sig med. Gunilla Bergström själv säger såhär om Alfons böckerna: ”Inga prinsessor, äventyr och rymdmän! Inga läckra bilder och framför allt inga söta lögner! Jag vill berätta sanna historier om verkliga människor, just som vi betar oss till vardags”. (http://www.alfons.se/html/fakta/fakta_gb.htm). Alfons Åberg är alltså en bok som hållit sig populär genom åren, även Pippi Långstrump, som skrevs redan 1947, finns med på listan över de mest lånade böckerna sedan 16 år tillbaka i tiden. Kåreland (2001) säger att Pippi utmanade med sin starka jagkänsla, och blev en förebild för andra starka jagbarn som lilla My av Tove Jansson och vilda bebin av Barbro Lindgren och Eva Eriksson. Kanske är det därför som Alfons och Pippi håller i längden för att de faktiskt är gränsöverskridande?

4. 3 HUVUDROLL – SPELAR ROLL?

När jag funderade kring roller i barnböcker och dess betydelse, uppkom en fråga kring huruvida det spelar någon egentlig roll vem som är huvudperson i en bok, och hur en flick- respektive pojkkaraktär påverkar läsaren. Min tanke var att bokens budskap och vad den förmedlar skulle vara viktigare än om boken har en flicka eller pojke i huvudroll. När jag under intervjun med bibliotekarierna frågade om detta fick jag följande svar:

– Jag tror att det spelar stor roll vem som är huvudperson, för att barnen identifierar sig med huvudpersonen, sedan kan väl en flicka också identifiera sig med en stark huvudperson, även om huvudpersonen är en pojke, säger Birgitta. Wahlström (2003:27) är inne på samma linje när hon hävdar att flickor naturligtvis kan identifiera sig med huvudroller som innehas av pojkar. Men samtidigt frågar hon sig varför pojkar inte kan få identifiera sig med flickor som huvudrollsinnehavare? Wahlström (2003) beskriver att pojk huvudpersoner i sagor eller böcker tillräknas egenskaper som långa, starka och snabba, hon frågar sig vilken effekt som skapas hos de pojkar som identifierar sig med dessa huvudpersoner, det kan bli tufft att leva upp till dessa attribut.

Birollen innehas ofta av en flicka, som saknar tydliga egenskaper, birollen finns för att lyfta fram huvudpersonen. En flicka som tidigt fått lära sig att man ska akta sig får svårt att

samtidigt axla en sådan stark huvudroll hävdar Wahlström, samtidigt är inte birollen attraktiv som identifikation, för varken flickor eller pojkar. Genuspedagog Märta säger såhär:

- De som säger att jag var pojkflicka när jag var liten, det är en positiv sak som man gärna berättar inför andra. Men det gör man inte om man är den där killen som skulle kalla sig vad det nu heter, säger Märta med ett skratt. Termen flickpojke skulle ses som negativ.

- När jag träffar vuxna, det här gäller kvinnor, så säger de att ”jag är pojkamma” och då är det vissa saker som följer med i det paketet, då är man på utsidan av hockeyrinken, och det är positivt. Jag har aldrig hört en man säga ”jag är pojkpappa” eller ”jag är flickamma ” eller ”blandbarnsamma” det är lustigt det, fortsätter Märta.

Att pojkar ges en huvudroll och flickor en stöttande biroll är vanligt – både i litteraturen och i vardagen. ”Till och med så vanligt att vi knappt tänker på att det kunde vara annorlunda” (Wahlström 2003:29). Linda berättar att killar i mycket större grad endast läser böcker med en kille i bokens huvudroll:

- De är mer låsta i sina könsroller, kommenterar Birgitta.

Det här med låsta könsroller, som framkommer under intervjun med bibliotekarierna grundar sig på att pojkar i princip bara läser litteratur med ”manlig” huvudroll men för flickor spelar det ingen roll. Davies (2003) säger att barn tidigt lär sig vuxnas förväntan på flickor respektive pojkar.

4.3.1 KÖNSROLLER I TRE UTVALDA BÖCKER

När jag under intervjun med genuspedagog Märta tar upp diskussionen kring låsta könsroller, är hennes åsikt att det finns en över och underordning, och att samhället behandlar pojkar och män som mer värda än flickor och kvinnor, hon säger: - det är en sådan sak som går igenom även i barnlitteraturen och små flickor och pojkar faller in i det mönstret. Under intervjun med bibliotekarierna uppkom diskussionen om böckers budskap och hur bokens huvudroll påverkar läsaren, Linda och Birgitta berättade här om barnböcker som på olika behandlar traditionella/otraditionella könsroller.

4.3.2 FYRA HÖNOR OCH EN TUPP

En bok skriven av Lena Sandström, som Linda valt ut och läst under en bibliotekets sagostunder. Hon berättar:

- Boken handlar om en tupp som förtrycker fyra hönor, och så åker de på kurs och lär sig att använda sina röster, och säger stopp vi vill ha lika mycket plats vid matstället som du har, berättar Linda skrattande.

- Tuppen lyssnar på dem, så det är ju ett tydligt budskap för vuxna i den, säger Linda, men fortsätter att:

- Men barnen tänker ju inte på det på samma sätt, men det är kul ändå, det är en duktig författare, avslutar Linda.

Språket är ett viktigt instrument för att skapa ett samband mellan den yttre och den inre verkligheten, skriver Wellros (1998). Vidare säger hon att det är genom orden i språket som vårt tänkande styrs in i färdiga tanke kategorier skapade av andra före oss. Ordvalet för därmed med sig dolda värderingar, detta är något man bör tänka på när man väljer litteratur till barn. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg det som Linda är inne på här.

Vi läser och förstår inte böcker på samma sätt, texter är inte entydiga utan kan förstås på många sätt. Som jag var inne på tidigare med hermeneutiken så tolkar vi alla text efter vår

egen förförståelse och föreställningsvärld, och den ser naturligtvis olika ut för vuxna och barn.

4.3.3 KENTA OCH BARBISARNA

Kenta och barbisarna är en bok som ligger tvåa på boktoppen över mest utlånade böcker april 2009 till april 2010 (se bilaga 4). Birgitta berättar att det kommit många bra barnböcker om tjejer som går över gränsen, men i Kenta och barbisarna är det en kille som kan få gå över gränsen. Davies skriver i sin bok "Hur flickor och pojkar gör kön" angående sagan *Oliver Button Is a Sissy* "att avsikten med den berättelsen verkar vara att pojkar kan vara feminina, att de inte måste vara traditionellt maskulina för accepteras (Davies 2003:71). Här kan man dra en parallell till Lindenbaums bok Kenta och barbisarna.

Bokens Kenta är bra på en massa saker, både att spela fotboll och att leka med Barbie, han tycker om att göra både karaktäristiska pojks- och flicksaker. Det positiva med Kenta är att han inte lägger någon värdering i det han gör. Dock känner jag att det kanske inte är så beundransvärt att han rör sig obehindrat mellan fotboll och Barbies, men när man läser boken så öppnar sig möjligheten att diskutera med barnen om deras syn på manligt och kvinnligt, och kanske även utmana denna syn. Pija Lindenbaum är en författare som är genusmedveten, men hon gör det på ett extremt bra sätt, uttrycker Linda när vi samtalar om boken. Hon berättar att biblioteket haft besök av författarinnan:

– Vi har haft en föreläsning med Pija Lindenbaum, hon var här och berättade bland annat om att när Kenta och barbisarna kom, och någon kille fått den i present, så hände det att pappor kom och lämnade tillbaka den i bokhandeln, de ville inte att deras söner skulle läsa den – och det är ju ganska extremt, hur låst man kan vara i sin könsroll säger Maria.

4.3.4 SÅ GÖR PRINSESSOR

En del böckers budskap är väldigt lättköpta, menar Birgitta, som i den här "Så gör prinsessor" av Per Gustavsson – jag tyckte den var urfånig, säger Birgitta uttrycksfullt. Den handlar om en prinsessa som gör allt det som killar ofta gör, och då på något sätt skulle det bli jättebra. Det blir så enkelt att vända på könsperspektivet. Varför värderar vi killattributen och de killiga grejerna mer än om man gör tjejiga saker? Det är för enkelt på något sätt, för det handlar ju om hur vi värderar, och värdera är något vi gör hela tiden, så det är inte lätt. Jag kommer att återkomma till denna diskussion senare under uppsatsen.

4.4. HÄST ELLER SKRÄCK?

På barn och ungdomsavdelningen på Grönkulla bibliotek, är det en inbjudande miljö, bokhyllorna är indelade i olika kategorier exempelvis mysterier, hästar, sport och kärlek. När jag går omkring inne på avdelningen så slår det mig att det är ganska tydligt vad killar respektive tjejer förväntas låna för böcker. Bokomslagen på deckare och mysterieböcker går i mörka färger, antingen är det spöken eller vampyrer på omslagen, och på deckarna verkar samtliga ha pojkar på omslaget, utom en bok som handlar om valpar som har försvunnit, den boken går i ljusa färger. Omslaget på böckerna borde alltså spela roll, och jag frågar mig om en kille skulle låna en bok med rosa eller glittrigt omslag?

Jag frågar Linda och Birgitta om de brukar få kommentarer om böcker de rekommenderar, då jag märker att de inte riktigt vet vad de ska svara förtydligar jag med att säga såsom "Nej, den vill jag inte läsa, det är en tjejbok" och får svaren:

– Jo men så är de ju, menar Birgitta.

– Generellt sätt, fortsätter Linda, så har tjejer mycket lättare att läsa böcker där en kille är huvudperson, än tvärtom, tyvärr är det så.

– Och det kan även vara föräldrar som säger att ”nej han vill inte läsa den, det är en tjejbok”, berättar Linda.

Birgitta tycker att det är svårt att alltid vara genusmedveten hon säger:

– Det kan ju komma föräldrar som vill ha böcker till sina barn, och så frågar man om barnets ålder, och så tänker jag att nu ska jag inte fråga om det är en tjej eller en kille, utan jag ska vänta, försöka bli fri från det sättet att tänka, där barnets kön spelar roll. Birgitta anser att många är fast i könsrollsmönstret till stor del, både de som bibliotekarier, föräldrar och även personer inom skolans värld. När jag pratar med genuspedagog Märta om risken att fastna i könsrollsmönster säger hon att:

– Man får inte glömma att alla är en del av genussystemet, oavsett hur med på banan man är, och det är svårt att ställa sig utanför den gemenskapen, det bäddas upp mycket på traditioner och stereotyper, då är det svårt att vara den personen som ständigt håller på och ställer till det. Det är knepigt, och man faller in i gamla mönster ändå, det är så starka krafter.

Märta menar att genusarbetet handlar om att öppna dörrar för barn och ungdomar, och sig själv också för den delen. Under intervjun inser jag att vi alla påverkas av de värderingar samhället genomsyras av, oavsett om de är medvetna värderingar eller inte. Något jag funderar över är hur vi ska kunna åstadkomma en förändring och öka insikterna hos människor så att det faktiskt kan ske en förändring.

4.5 NYA FÖRLAG – NYA VINDAR?

Tidigare i uppsatsen har jag tagit upp hur könsroller ser ut i barnlitteratur, och bibliotekarierna har under min intervju tagit upp exempel på böcker som enligt dem är bra, och i ett fall avskräckande. I kölvattnet efter denna diskussion uppkom ett samtal om ett antal nya bokförlag, som anses banbrytande enligt bibliotekarien Linda. Hon vill dock förtydliga att det ser olika ut mellan förlagen, men menar att förlagen i sin strävan att försöka göra en medveten berättelse, lätt hamnar därhän att själva berättandet kommer i skymundan. Lindas kollega Birgitta, berättar att det i dagspressen förts en debatt om att de nya förlagens syfte är hedervärt, men att litteraturen inte är bra om man ser den ur ett estetiskt perspektiv. Birgitta berättar:

- Det har ju hänt mycket, det har kommit nya förlag som Vombat och OLIKA förlag, jag vet inte om man ska kalla det för 70-talsretro, det har ju poppat upp förlag som vill ge ut böcker med en medveten genusintrig och även mångfald och queeraspekter och allt det här.

I diskursen kring genus och könsroller i barnlitteratur, känns det relevant att omnämna och presentera de förlag som Linda och Birgitta pratar om i min intervju. Jag har således kontaktat ovan nämnda bokförlag via mejl, med resultatet att Vombat förlag tackade nej till att bli intervjuade p.g.a. tidsbrist och jag har därför sammanfattat relevant information från deras hemsida, inför kommande resonemang längre fram i uppsatsen. OLIKA förlag har svarat på mina frågor (se bilaga 1) via mejl.

4.5.1 PRESENTATION VOMBAT FÖRLAG

Vombat har funnits sedan 2007 och beskriver sig själva som ett annorlunda barn och ungdoms förlag. Vombat skriver på hemsida att deras grund är queerfeministisk och de har ett

intersektionellt perspektiv. Förlaget beskriver att deras mening är att ge ut böcker som visar på de många olika aspekterna som finns i barn och ungdomars liv, utan att det som bryter mot normen framställs som avvikande och något som måste problematiseras: ”Barn med föräldrar som är skiljda, barn med funktionshinder, barn med föräldrar som bor i förortens höghusområde, barn med bonusmammor, bögpappor och halvsyskon. Vi vill visa barnen som individer och inte låta det normbrytande stå i fokus” (www.vombatforlag.se/index2.htm)

4.5.2 PRESENTATION OLIKA FÖRLAG

OLIKA förlag är ett nystartat bokförlag, Karin Salmson från förlaget berättar via mejl:

Vi har som litet förlag skapat ett externt ”skyddsnät” gällande kvalitet ur flera olika aspekter och samarbetar med lektörer, litteraturvetare, genusvetare, genuspedagoger, bibliotekarier, förskollärare, föräldrar och barn.

Vi tar också ett aktivt steg genom att bara ge ut miljömärkta böcker, och tittar på allt vi ger ut ur ett genus- och mångfaldsperspektiv.

(Utdrag ur mejl från Karin Samson OLIKA förlag (28/4 2010, dokumentet i författarens ägo).

Jag ville även veta hur de ser på sitt uppdrag som bokförlag, Karin svarar att förlaget har en aktiv ställning i samhället som förmedlare av offentlig kommunikation, som förlag tar man ansvar för det som förmedlas trots att man inte är upphovsman:

Förlaget har ett tydligt uppdrag gentemot upphovsmännen att efter bästa förmåga producera en bok av materialet och hitta läsare till den, det vill säga – att sälja är inte bara en del av själva affärsidén utan också en del av avtalet mellan kreatör och förlag. Just vårt uppdrag är ju också att leva upp till det vi utlovar i form av kvalitet, miljö och värderingar. (Utdrag ur mejl från Karin Samson OLIKA förlag (28/4 2010, dokumentet i författarens ägo).

4.5.3 BERÄTTELSEN ELLER BUDSKAPET – VAD ÄR VIKTIGAST?

Sammanfattande för ovan nämnda förlag är att de står för ett nytänkande och satsar på böcker som bygger på ett positivt genusmönster. Därmed kan de sägas utmana traditionella könsroller. Linda menar ju att de nya förlagen låter berättelsen stå tillbaka för själva ”genusbudskapet” och Birgitta påtalar även hon att en kritisk debatt förts i tidningar. Vombats förlag uttrycker på sin hemsida att kvalitét humor och värme aldrig får komma i skymundan i förhållande till mångfald och förlagets grundtanke att skildra det som avviker från förväntat beteende. Ett viktigt påpekande är dock att de är ”övertygande om att det ena inte utesluter det andra (<http://www.vombatforlag.se/index2.htm>).

OLIKA förlag skriver på sin hemsida:

En barnbok är mycket mer än bara en bra historia då den påverkar våra barn och visar dem hur flickor och pojkar, män och kvinnor, kan och får vara. Vi vill inte bidra till att ytterligare förstärka de många gånger ensidiga stereotyperna som sprids. Därför ger vi endast ut böcker som erbjuder böcker med moderna könsroller (http://www.olika.nu/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=42&Itemid=95)

Det är intressant att både Vombat och OLIKA förlag emotsäger bibliotekariernas åsikter om vad som är av största vikt när det gäller barnböcker d.v.s. själva berättandet eller budskapet, och de tycks inte heller vara överens om vad som är viktigast för barnen. Jag tänker här på något som genuspedagog Märta sa att om människor kan försöka öppna sig och se situationer lite annorlunda, så tar man även ett steg mot att bredda bilden av flickor och pojkar.

Det har länge funnits en strävan, som jag uppfattat det, att ge ut böcker med starka flickor i huvudrollen men det Karin ger uttryck för är viktigt: att ge pojkar en bredare repertoar. Det handlar alltså inte ”bara” om att ge flickor starkare förebilder utan också om att ge pojkar andra förebilder än de traditionella.

4.6 ATT MOTVERKA TRADITIONELLA KÖNSROLLER

I en artikel på SvDs hemsida publicerad 16 maj *Könsroller kan förstärkas i skolan* tas det upp att var fjärde kommun ger extra pengar till skolor med många pojkar eftersom killar har sämre skolresultat. Trots att skolan har i uppdrag att arbeta för jämställdhet behandlas flickor och pojkar olika av lärarna. I artikeln intervjuas barn som har olika inställning till skillnaden mellan flickor och pojkar:

- ”- Tjejer gillar Barbies och hopprep. Killar leker krig, säger Adrian. Men Greta som också intervjuas håller inte med.
- Är det något jag hatar så är det Barbies, säger hon, och när jag gick på dagis lekte alla killar med Barbies!”

I ovan nämnda artikel säger läraren Annika som arbetat som lärare sedan 1974, att skillnader mellan pojkar och flickor ofta kommer upp i undervisningen. Annika berättar att hon tycker att det är svårt att aktivt motverka traditionella könsroller. ”snarare handlar det om att vidga perspektiven, utan att för den sakens skull utplåna skillnaderna.”

För Märta som är kommunens genuspedagog är ett mål att förskolor och skolor skall jobba efter sin likabehandlingsplan, och att de tar den på allvar:

- Där ska ju genus ingå, säger Märta, men det är inte alltid det står med. Hon fortsätter:
- Att man inte tillåter kränkningar p.g.a. kön och sexuella trakasserier oavsett ålder, och att man följer andra styrdokument som läroplanen där det faktiskt står att skolan ska motverka könstereotypa idéer och roller. Ett mål för mig är att skolor och förskolor jobbar aktivt. Men det är svårt, vad är en stereotyp könsroll och hur jobbar man aktivt emot den? Så ett delmål är ju att de börjar samtala om det, säger Märta.

Som jag tagit upp tidigare i arbetet så har ju förskolor och skolor en läroplan att följa. Att motverka traditionella könsroller och stereotyper är inget som är frivilligt.

På biblioteket fungerar det så när någon vill ha hjälp att låna en bok, att bibliotekarierna frågar vad barnet/ungdomen gillar för typ av böcker, vad de brukar läsa, och så frågar de om en viss bok kan passa.

- Man får liksom snirkla sig fram, och förhoppningsvis hitta något som passar säger Birgitta -
- Ibland är det jättesvårt och ibland är det lättare. Det gäller att vinna barnets förtroende, en del barn kan ju vara väldigt skeptiska till vad man har att komma med, fortsätter Birgitta med ett skratt.
- Så man måste försöka hitta rätt nivå både i samtalet och i det man förmedlar. Jag frågar Birgitta om det är någon skillnad i tillvägagångssätt om det är en kille eller en tjej som ber om hjälp, Birgitta menar att hon försöker vara medveten om det, det handlar om att ha tålmod, att vänta och att vara lyhörd helt enkelt.

4.6. 1 TVÄRTOM ÄR DET LÖSNINGEN?

Sammanfattningsvis har arbetet så här långt visat att styrdokument och likabehandlingsplaner, liksom policydokument talar om vår skyldighet att arbeta för jämställdhet mellan könen. Genus handlar om det Märta kallar mellanmänniskliga relationer, vi står inför det varje dag i alla möten med andra människor. Vad har vi för olika egenskaper, beteenden, sysselsättningar,

rättigheter och möjligheter som kvinna/man, flicka eller pojke? Under biblioteksintervjun framkommer det att pojkar i princip bara läser böcker med en ”manlig” karaktär, medans det för tjejer inte tycks spela någon roll. Bibliotekarierna säger att huvudpersonen i en bok är viktig, det är den man identifierar sig med, men en flicka kan lika gärna identifiera sig med en pojke i detta resonemang.

Jag vill återigen hänvisa till Sofia Samuelsson (2009) som jag nämnt tidigare under uppsatsen, d.v.s. att flickor tar pojkars perspektiv på situationen, men att pojkar sällan gör tvärtom, så förklarar det precis det här jag tar upp med att tjejer kan läsa en bok med en pojke i huvudroll och identifiera sig med denna. I *Så gör prinsessor* vänder Gustavsson (2003) på könsrollerna så att flickan det handlar om i boken gör allt det som pojkarna gör. En ytterligare aspekt är *Kenta och barbisarna* där Kenta visserligen både spelar fotboll och leker med Barbie, men flickorna tycker först att det är väldigt konstigt, och vill inte att Kenta skall vara med och leka.

I uppsatsen *Byta roller eller bryta roller – bilderböcker ur ett genusperspektiv* (2009) visade resultatet av den undersökning som utförts att barnböcker som byter roller förstärker könsrollerna. Jag tar upp problematiken med att vända på könsrollerna under intervjun med genuspedagog Märta, hon menar att det ligger en fara i att många tänker jämställdhet som att bara vända på könsroller, hon säger:

- Fast man vänder inte helt, utan bara att tjejerna ska vara som killarna, inte killarna som tjejer, för där knyter det sig för många. Man vill att tjejerna ska till den manliga arenan på något sätt, så det anser inte jag vara jämställdhet. Den manliga normen blir då starkare än någonsin. Det Märta pratar om här är det asymmetriska rollövertagandet, att just flickor/kvinnor tar pojkars/mäns perspektiv på situationen medan pojkar/män i mindre utsträckning tar flickor/kvinnors perspektiv på situationen.

Kan man på något sätt motverka dessa traditionella könsroller och visa på något nytt? Linda och Birgitta på biblioteket har funderingar kring detta när det gäller deras arbete med litteratur för barn:

- Många av de gamla folksagorna är ju väldigt stereotypa. Då kan man ändra lite på handlingen, det är ju muntliga upphovsmän så det är fritt fram att ändra. Även i rim och ramsor kan man byta huvudpersoner eller variera sig är Birgittas reflektion.
- Om det är en bra berättelse så blir barnen fångade oavsett om de är pojkar eller flickor, berättelsen kommer ju först, menar Linda.

Här vill jag åter hänvisa till Vombat och OLIKA förlag som är av en annan åsikt nämligen att en barnbok är mer än en bra historia, det går att framföra ett budskap också.

4.6.2 ROSA

Under intervjun med genuspedagog Märta väcktes en tanke hos mig att om barn ska hitta sig själva så är det väl av vikt att de går igenom killiga och tjejiga perioder, för att upptäcka vem de faktiskt är. Det poststrukturalistiska perspektivet som nämnts tidigare i uppsatsen och Ambjörnssons (2003) ståndpunkt att det inte finns något naturligt biologiskt kön, motsäger min tanke, att barns utveckling mot en hel självbild skulle avgöras av att det fick pröva sin

könsidentitet. Som jag nämnt tidigare talar Ambjörnsson (2003) om en normaliseringsprocess, för att tillämpa denna i diskussionen kring barns utveckling skulle det alltså innebära att flickor skapar sig själva som motpol till pojkar. Märta säger: - om vår vuxna idé av hur man ska vara gör att barnens provande i flicka pojke rollen styrs av vårt tankesätt så att barnen inte provar själva riktigt, då kommer begränsningen som ett brev på posten. Men sen om någon vill vara jättefeminin eller maskulin så får de ju vara det, men att de ändå får prova sig fram själva, så rent som möjligt, tänker jag Sedan kan man visa på alternativ, att det går att vara på olika sätt inom den världen så att säga.

Ett budskap Davies (2003) förmedlar i sin bok är att vi ska sluta med att upprätthålla den skillnad som finns mellan könen. Hon skriver att flickor och pojkar måste få förutsättningar att utforska sin tillhörighet som flickor och pojkar på andra sätt, inte bara genom det som traditionellt ses som feminina eller maskulina aktiviteter.

Svaleryd (2002) skriver att samhället är format av mer eller mindre synliga föreställningar om kön, och att den viktigaste ingrediensen i barns socialisationsprocess är den vuxna förebilden. Barnet får i möte med de vuxna sin första spegling av det offentliga samhället. Hur vi speglar tillbakaberor på hur barnet bygger sin bild av sig själv.

Pedagogen måste göra upp med sina egna omedvetna föreställningar för att vara en förebild för barnet. (Svaleryd 2002). Märta berättar för mig att förskolepersonal och föräldrar hon stöter på oftast har problem med att flickbarn är ”för rosa” eller pojkbarn som är ”för feminina”. – Jag tycker inte att det är ett problem om någon går in i en rosa period allt den orkar och lever ut hela det paketet, bara man kan visa på alternativ, säger Märta, och menar att man inte ska värdera färgen rosa. Vidare uttrycker hon en motvilja för när man går in och värderar barns lekar och barns utseenden – man får se det som att ” Jaha nu är det en person här som testar massa härliga grejer” och sen kanske hon eller han går vidare till något annat eller stannar kvar, men man kan i alla fall visa hur man kan leka på andra sätt och inte bara såhär styrt, utan att det finns olika sätt att hantera leken, säger Märta. Tillexempel så kan man ju vara väldigt modig eller ta för sig av ett rum väldigt mycket fast att man bjuder på te, jag tänker att det finns många saker man kan göra i leken säger Märta avslutningsvis.

I *Kulturella perspektiv* skriver Fanny Ambjörnsson i artikeln *Den rosa overallen* (2005) om sin forskning kring genusfostran med syfte att undersöka hur föräldrar reflekterar och agerar kring sina små barn med avseende på genus. I sin undersökning har Ambjörnsson märkt att kläder verkar spela stor roll för föräldrarna när det gäller barnens fostran. Föräldrarnas negativa syn på rosa gäller som synes bara flickkläder, men det betyder ju inte för den skull att pojkar gärna kläs i rosa: ”rosa pojkkkläder tycks vara en så omöjlig kombination att få föräldrar ens kommer på att nämna dem i samma andetag (Ambjörnsson 2005:71) Om nu killar skulle kläs i rosa och tjejer i blått så skulle det ju innebära samma ”byte av roller” som jag skrivit om innan i mitt arbete, gällande könsroller och flickor och pojkar. De föräldrar som Ambjörnsson intervjuat i sin undersökning har visat sig anamma en jämställdhetsmodell rymmer inte bara information om synen på genus och relationer mellan manligt och kvinnligt, den är också en sorts identitetspolitisk markering. Att klä en flicka i rosa ter sig avgränsande vad gäller kön, klass, etnicitet, plats och tid. Att välja bort rosa är ett sätt att visa att man är en modern, urban, svensk, medelklass (Ambjörnsson 2005:77).

5. 2010 VAR STÅR VI NU? – SLUTDISKUSSION

Det är så mycket som ska få plats inom genusbegreppet, könsroller och jämställdhet, saker man måste förhålla sig till och fundera över, saker man inte har tänkt över innan på det sättet. Jag tänker på Kajsa Svaleryd som innan hon började sin undersökning tog det som en självklarhet att flickor och pojkar i skolan var jämställda. Jag tror att det är så för många, nu

är det 2010 i Sverige och det är klart att vi är jämställda, det känns som att det är en vanlig uppfattning. I inledningen av mitt arbete under syfte, ställde jag en rad frågor som jag ämnade undersöka, så vad jag har jag kommit fram till?

Böcker hjälper barn att utforska världen, de ger en möjlighet att känna igen sig själva och få bekräftelse på sin egen livssituation. En bok kan utmana barnets uppfattningar och ge en vidare bild av hur världen är. Maria Nikolajeva (2002) beskriver genusstrukturer och ställde sig frågan om hur avgörande huvudrollens kön är för handlingen i boken. Från bibliotekets sida framgår det tydligt att bokens huvudroll är viktig, och att berättelsen är det viktiga för barnen, och där kan budskapet stå tillbaka. Det är ju intressant i sammanhanget att Birgitta även säger att flickor kan identifiera sig med en stark kille i huvudroll, Wahlström (2003) är inne på samma linje, men frågar sig samtidigt varför pojkar inte kan identifiera sig med en flicka i huvudroll. Ja, varför är det så att det bara ska handla om att tjejer kan göra detsamma som killar kan, det är ju att fastslår än en gång att det är den manliga arenan som gäller. Kanske är det Ambjörnssons (2003) idé om den heterosexuella matrisen, samhällets norm där heterosexualitet är det normala, och det andra är avvikande.

I dagens samhälle finns många olika, vanliga eller ovanliga, familjekonstellationer, vilket faktiskt skildras av de nya bokförlagen. Att ta till sig skildringar av andra sätt att leva är också ett bra sätt att utveckla respekt och förståelse. Inte minst gäller detta hur familjeliv, mäns och kvinnors roller skildras. De nya förlagens åsikt om vad som är viktigast för barnen, budskap eller själva berättandet skiljer sig från bibliotekariernas. Men det framkommer ändå under intervjun att Birgitta och Linda är genusmedvetna, trots att de inte har hundra procentig koll på bibliotekets styrdokument. och att de tänker på det i sitt arbete, genom att vända på huvudpersoner i rim och ramsor och även i sagor. Angående boken Kenta och barbisarna så framgår det tydligt att den uppskattas av Birgitta och Linda, och den ligger även 2a på listan över årets mest lånade böcker, men man kan ju inte läsa Kenta och barbisarna i all evighet för sina barn, det skulle väl framstå som ganska trångsynt det också? Davies (2003) säger att vi måste sluta med att upprätthålla den skillnad som finns mellan könen. Könroller är inget som uppstår av sig själv, någonstans och på något sätt börjar vi socialiseras in i vilka förväntningar som finns på oss. I min uppsats framkommer det i intervjun med främst Märta som är genuspedagog, att det är olika hur långt man kommit med genusmedvetenheten i kommunens förskolor och skolor. Svaleryd beskriver att detta motstånd gällande genus och jämställdhet ofta beror på en rädsla för att inte duga, att inte kunna göra ett bra arbete. Konservatism eller motvilja mot en utveckling förekommer sällan. (Svaleryd 2003).

Som jag tagit upp tidigare pratar ju Kåreland(2005) om styrdokumentens uttryck att vi är skyldiga att arbeta jämställt. För att vi ska kunna nå en jämställd förskola och skola så behöver nog alla pedagoger ta del av ny forskning och följa samhällets utveckling för att kunna ge barn alla förutsättningar och visa på möjligheter. I Ambjörnssons artikel *Den rosa overallen* skriver hon om föräldrars syn på kläder och framför allt när det gäller färg, och att detta spelar stor roll för föräldrar när det gäller barnens fostran. Vad man kan se under de senaste åren så har det blivit allt tydligare betoning på traditionella former av genus i samhället, t.ex. i utbudet av barnkläder.

Det är svårt att hitta något annat än rosa och glitter bland flickkläderna, och för pojkarna är blått och andra mörka färger dominerande. Kläderna blir allt vuxnare i sin framtoning, i synnerhet flickkläderna. Samtidigt finns en strävan mot större jämställdhet i samhället, hur går det ihop?

Vad kan jag dra för slutsatser av detta arbete? En slutsats kan vara att jag stött på fler frågor än svar, vilket återigen säger mig att genus är ett komplext begrepp. Bibliotekspersonalen försöker så

gott det går, men biblioteket har inget fostrande uppdrag, det går inte att påverka barnen och lägga åsikter i deras munnar som Linda uttrycker det, övriga låntagare innefattas också av detta naturligtvis. Grönkulla kommuns policydokument gällande genus innehåller många verkligt bra åsikter om genus och jämställdhet, i det samhället vill jag bo, om policyn efterlevs. Men, bibliotekets personal hade inte så stor koll på den här policyn, ser det likadant ut på andra ställen så känns det ju inte som om policyn har någon som helst funktion i verkligheten. För det är i verkligheten som saker måste förändras. Att vara genusmedveten 24:7 är inte lätt. Trots att vi har kommunpolicys, läroplaner och likabehandlingsplaner att följa. Men om vi kan vara medvetna om vårt eget agerande, så märker vi åtminstone när vi gör eller säger något tokigt inför barn. Det är en bra start! Att kunna erkänna detta för barnen – bry dig inte om vad jag sa nu, lek med vem du vill – till flickan du just sa till att flickorna minsann leker bakom kullen, när hon är på väg till sandlådan och killarna. Könroller är inget som uppstår av sig själv, någonstans och på något sätt börjar vi socialiseras in i vilka förväntningar som finns på oss. För att vi ska kunna nå en jämställd förskola och skola så behöver nog alla pedagoger ta del av ny forskning och följa samhällets utveckling för att kunna ge barn alla förutsättningar och visa på nya möjligheter.

6. VIDARE FORSKNING

Om jag hade haft mer tid mig, så hade jag gärna pratat med pedagoger ute på förskolor/skolor om deras syn på genus. Vad tycker de själva om läroplanernas förhållningssätt gentemot genus? Hur arbetar de aktivt med de likabehandlingsplaner som finns? Det hade även varit av intresse att läsa böcker för barn, och sedan diskutera dem. Att konkret kunna visa, och få barnen att fundera över om bokens huvudroll lika gärna hade kunnat vara en flicka exempelvis.

7. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA

7.1 OTRYCKTA KÄLLOR

7.1.1 INTERVJUER

Två intervjuer utförda under våren 2010 i "Grönkulla" kommun utanför Göteborg, med två bibliotekarier och en genuspedagog. Intervjuerna finns i författarnas ägo.

7.1.2 INTERNET

www.aftonbladet.se/wendela/barn/article2167538.ab (2010-05-10)
www.alfabeta.se (2010-05-10)
www.alfabeta.se/om-alfabeta.html (2010-05-10)
www.alfons.se/html/fakta/fakta_gb.htm (2010-05-16)
www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf (2010-04-10)
www.dn.se/kultur-noje/sverige-bast-i-europa-pa-kulturpolitik-1.477462 (2010-05-15)
www.jamstalldskola.se/vad-ar-jamstalldhet/genus-genusteori.shtml (2010-05-03)
www.ne.se/intersektionalitet (2005-05-10)
www.olika.nu (2010-05-10)
www.olika.nu/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=14&Itemid=28 (2010-04-25)
www.olika.nu/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=42&Itemid=95 (2010-04-25)
www.skolverket.se/sb/d/2523/a (2010-05)
www.svd.se/nyheter/inrikes/konsroller-kan-forstarkas-i-skolan_4726289.svd (2010-05-03)
www.vombatforlag.se/index2.htm (2010-05-10)
http://www.alfons.se/html/fakta/fakta_gb.htm (2010-05-15)
www.dn.se (2010-05-20)
<http://www.dn.se/kultur-noje/de-nya-kulturpolitiska-malen-1.797859> (2010-06-03)
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100> (2010-06-03)

7.1.3 ÖVRIGA OTRYCKTA KÄLLOR

Mejlsvar från *Olika förlag* (i författarens ägo)

Policydokument från "Grönkulla" kommun. Utskrivna och i författarens ägo.

Preisler, H. (2008). Kortfilm Dockvalet. Sändes i SVT 2, den 18/5 2010 kl 20.45.

7.2 TRYCKTA KÄLLOR

7.2.1 BARNBÖCKER

Gustavsson, Per (2003). *Så gör prinsessor*. Stockholm: Natur & Kultur

Landström, Lena (2004). *Fyra hönor och en tupp*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Lindenbaum, Pija (2007). *Kenta och barbisarna*. Stockholm: Rabén & Sjögren

7.2.2 OFFENTLIGA TRYCK

Lgr69 (1969). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Skolöverstyrelsen

Lpo94. (1994). *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket. (tillgänglig elektroniskt:

www.skolverket.se/publikationer?id=1069)

Lpfö98. (1998). *Läroplan för förskola*. Stockholm: Skolverket. (tillgänglig elektroniskt: www.skolverket.se/publikationer?id=1067)

Skolbibliotek 2008. Kulturen i siffror 2009:1. Statens kulturråd. (elektronisk tillgänglig: http://www.kulturradet.se/Documents/publikationer/2009/skolbiblioteken_2008.pdf)

7.2.3 UPPSATSER

Bothén, S & Vennström, E. (2009). *Byta roller eller bryta roller - bilderböcker ur ett genusperspektiv*. Göteborgs Universitet. (Tillgänglig elektroniskt: gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/21568/1/gupea_2077_21568_1.pdf)

Granér, Daniel (2006) *Skolbiblioteket - en resurs för vad?: En studie av historielärares användning av skolbibliotek*.

Jehander, M & Odelberg, L. (2006). *Hur ser könsroller ut i modern barnlitteratur? En studie av sex ofta utlånade barnböcker vid Linnéstadens och Västra Frölunda bibliotek*. Göteborgs Universitet (tillgänglig elektroniskt: gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/623/1/Vt-06-1030-1.pdf)

Mary Mboge och Sara Nilsson skrev 2007 om *Genusmedvetenhet i förskolans och skolans vardag – en självstudie i att omvandla teoretisk kunskap till praktisk handling*.

Samuelsson, Sofia. (2009). *Föräldraskap, kön och jämställdhet i Maria Svelands Bitterfittan*. Bibliotekshögskolan Borås: Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap. (Tillgänglig elektroniskt: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/5020/1/09-15.pdf>)

7.2.4 LITTERATURLISTA

Ambjörnsson, Fanny (2003). *I en klass för sig – Genus, Klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront

Ambjörnsson, Fanny (2005) "Den rosa overallen – Om genusfostran, modeller av jämställdhet och identitetspolitiska markörer." i *Kulturella perspektiv*. Umeå: Föreningen kulturella perspektiv.

Bråten, I. (Red.). (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.

de Beauvoir, Simone (1986/1949) *Det andra könet*. Stockholm: Awe/Gebers

Connell, Roger William (1996) *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos

Connell, Roger William (2003). *Om genus*. Daidalos: Göteborg

Dahl, Ulrika (2005). *Det viktigaste är inte vad extremisterna tycker utan vad den stora majoriteten gör" En kunskapsinventering av forskning om homofobi och heteronormativitet*. Stockholm: Forum För Levande Historia och HomO

Davies, Bronwyn. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber.

De los Reyes, Paulina. & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet*. Lund: Liber.

Edlund, Ann-Catrine m.fl. (2007). *Språk och kön*. Stockholm: Nordstedts Akademiska

Eilard, A. (2008). *Modern, svensk och jämställd*. Malmö högskola

Esaiasson, P. (Red.). (2004). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och Marknad*. Stockholm: Nordstedts juridik.

Fägerborg, Eva. *Intervjuer I: Kaijser, L. & Öhlander, M. (1999). Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur

Gilje, Nils & Grimen, Harald (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg:

Hedlin, Maria (2006). *Jämställdhet, en del av skolans värdegrund*. Stockholm: Liber

Hirdman, Yvonne (1988). *Genussystemet: Teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning*. Maktutredningen: Uppsala

Hirdman, Yvonne (2001). *Genus – om det stabila föränderliga former*, Malmö: Liber

Holmberg, Carin (2007). *Det kallas kärlek: En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Stockholm: Alfa beta. Diss. Göteborgs universitet (1993).

- Josefson, Helena (2005). *Genus – hur påverkar det dig?* Stockholm: Nok
- Key, Ellen(1900). *Barnets Århundrade*.
- Kåreland,Lena (2001). *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur & Kultur
- Kåreland, Lena (2005). *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i förskola och skola*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Lif, Jan. (Red.). (2008). *Allt du behöver veta innan du börjar arbeta med jämställdhet i skolan*. Lund: Studentlitteratur
- Nikolajeva, Maria (2000). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur
- Paechter, Carrie F (1998). *Educating the other. Gender, power and schooling*. London: Falmer Press.
- Svaleyd, Kajsa (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber
- Roger, Säljö (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Nordstedts Akademiska
- Tallberg Broman, Ingegerd. (2002) *Pedagogiskt arbete och kön. Med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur
- Taguchi, Lenz, Hillevi (2004) *In på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism en introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: Universitets Förlaget
- Toijer-Nilsson, Ying (1978). *Berättelser för fria barn: Könroller i barnboken*. Falköping: Stegelands
- Wahlström, Kajsa (2003). *Flickor, pojkar och pedagoger – Jämställdhetspedagogik i praktiken*. Stockholm: Ur
- Wellros, Seijja (1998)*Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Wendt Höjer, Maria & Wendt Höjer, Åse, Cecilia (1999). ”*Politikens Paradoxer – En introduktion till feministisk politisk teori*”. Lund: Academia Adacta

7.3 BILAGOR

7.3.1 Bilaga 1. Frågelista intervjuer

7.3.2 Bilaga 2 och 3. Topplistor böcker grönkulla kommun

8.3 Bilagor

8.3.1 Bilaga 1.

Intervjuguide bibliotek

Bakgrundsfrågor

Kön, ålder, utbildning, titel/befattning

Hur ser dina arbetsuppgifter ut?

Hur länge har du arbetat som barnbibliotekarie?

- Har arbetet förändrats under tiden?

Biblioteket

Trivs du på biblioteket?

Vad är bäst?

Något du skulle vilja ändra?

Kan du sammanfatta vilka era besökare är?

Barn? Gamla? Studenter? Svenskar? Invandrare? Män? Kvinnor? Några som saknas? Grupper ni inte når?

Vem bestämmer vad som ska köpas in till biblioteket?

Finns det centrala direktiv? Diskuterar ni tillsammans? Är ni överrens!?

Vad avgör vilka böcker som hamnar i hyllorna?

Ekonomi? Efterfrågan? Politiska beslut?

Bibliotekets uppdrag

Hur ser du på bibliotekets uppdrag?

Att ge folk vad folk vill ha och/eller ”uppfostra”?

Har ni policydokument? Hur ser de ut i så fall?

Behandlar den jämställdhet i mötet med låntagaren?

Behandlar den genusfrågor (och i så fall hur)? Anser du att den är bra/välgjord?

- om det inte finns en utarbetad policy; anser du att man bör ha en?

Bibliotekarien

Vilken är din favoritbok/favoritböcker just nu? Varför tycker du att den/de är bra?

Brukar du få rekommendera böcker? Hur går du tillväga?

Händer det att du rekommenderar olika böcker beroende på barnets kön? Får du reaktioner som ”det där är ju en tjejbok”?

Håller du i sagostunden? (Om inte brukar du vara med?)

Hur väljs böcker ut till sagostunden?

Vilka kommer på sagostunden?

Har du tänkt på hur reaktionerna är på olika böcker om barnen är pojkar eller flickor?

Har ni sagostunder på andra språk än svenska?

Böcker

Är du nöjd med bibliotekets bokbestånd? (Vad saknas eventuellt?)

Vad avgör hur böckerna skyltas? (Jag tänker på att det brukar vara böcker som står mer synliga än andra)

Vilken bok är populärast just nu? Varför tror du att den är poppis?

Har ni böcker om ”regnbågsfamiljer”?

Vilka böcker de själva tycker är ”bäst”.

(Det kan ju bli så att du har en bilaga med statistik över utlåning och att du kort beskriver några av de mest utlånade böckerna just nu ur ett genusperspektiv).

Finns det någon typ av böcker som läses/lånas av många oavsett kön?

Föredrar barnen böcker med huvudpersoner av deras eget kön?

Finns det lika mycket böcker för flickor som för pojkar, eller är det jämnt fördelat?

Bakgrundsfrågor

Kön, ålder, utbildning, titel/befattning

Hur ser dina arbetsuppgifter ut?

Hur länge har du arbetat som genuspedagog?

- Har arbetet förändrats under tiden?

Intervjuguide Genuspedagog

Uppdraget

Hur kom det sig att du utbildade dig till genuspedagog, var fanns intresset?

Varför är ditt arbete som genuspedagog viktigt?

Behöver du argumentera för din existens som genuspedagog?

Hur ser ditt mål ut, vad vill du uppnå med ditt arbete?

Genus

Har du någon egen definition av begreppet genus?

Hur ser du på själva genusbegreppet?

Har du någon uppfattning om hur det ser ut på de olika förskolorna/skolorna när gäller genustänk?

Barnlitteratur

När jag intervjuade personal på biblioteket så pratade vi om boken "Hur gör prinsessor" som handlar om en prinsessa som gör alla saker som killar gör, vad tänker du om det?

Under intervjun med bibliotekspersonalen framkom det att killar i princip alltid läser litteratur där en kille har huvudroll, men för tjejerna spelar det ingen roll, vad är din uppfattning om varför är det så?

Mejlfrågor OLIKA förlag

Hur ser ni på ert uppdrag som bokförlag?

De böcker ni distribuerar hur är könsrollerna fördelade i dem?

Har ni lika många kvinnliga som manliga författare?

Hur ser ni på genusbegreppet?

8.3.2 Bilaga 2

De mest utlånade böckerna i Grönkulla kommun sedan 1994, även vuxenböcker ingår i denna sammanställning.

1. Gunilla Bergström (1994). *Näpp! Sa Alfons Åberg.*
2. Gunilla Bergström (1993). *Hurra, för pappa Åberg.*
3. Gunilla Bergström (1988). *Bara knyt, Alfons!*
4. Gunilla Bergström (1989). *Vad sa pappa Åberg?*
5. Gunilla Bergström (1998). *Osynligt med Alfons.*
6. Sven Nordqvist (1993). *Tuppens minut.*
7. Gunilla Bergström (1995). *God natt Alfons Åberg.*
8. Olof Landström (1995). *Bu och Bä på kalashumör.*
9. Gunilla Bergström (1977). *Listigt, Alfons Åberg.*
10. Barbro Lindgren (1997). *Max blöja.*
11. Jujja Wieslander (1997). *Mamma Mu städar.*
12. Barbro Lindgren (1994). *Max napp.*
13. Astrid Lindgren (1965). *Vår i Bullerbyn.*
14. Sven Nordqvist (1999). *Pettson tältar.*
15. Olof Landström (1999). *Bu och Bä i skogen.*
16. Olof Landström (1996). *Bu och Bä på sjön.*
17. Gunilla Wolde (1999). *Totte badar.*
18. Olof Landström (1999). *Bu och Bä blir blöta.*
19. Margret Rey (1949). *Pricken.*
20. Astrid Lindgren (1985). *Draken med de röda ögonen.*
21. Gunilla Bergström (1994). *Aja baja Alfons Åberg.*
22. Anders Jakobsson, Sören Olsson. (1989). *Tjejtjusaren Sune.*
23. Olof Landström (1995). *Bu och Bu i blåsväder.*
24. Gunilla Bergström (1991). *Där går Tjuv-Alfons!*
25. Lars Klitting (1999) *Frippe lagar allt.*
26. Astrid Lindgren (1947) *Känner du Pippi Långstrump?*
27. Gunilla Bergström (1993). *Raska på, Alfons Åberg.*
28. Gunilla Bergström (1983). *Vem spökar, Alfons Åberg?*
29. Anders Jakobsson, Sören Olsson (1985). *Sune börjar tvåan.*
30. Anders Jakobsson, Sören Olsson (1991). *Duktigt, Sune!*
31. Gunilla Wolde (1970). *Totte bygger.*
32. Gunilla Bergström (1984). *Lycklige Alfons Åberg.*
33. Inger Sandberg (1977). *Kommer snart, sa Laban och Labolina.*
34. Joanne K Rowling (1999). *Harry Potter och de vises sten.*
35. Anders Jacobsson, Sören Olsson (1984). *Sagan om Sune.*
36. Måns Gahrton (1996). *Eva och Adam – att vara eller inte vara.*
37. Gunilla Wolde (1970). *Totte städar.*
38. Pernilla Stahlfelt (1998). *Lilla maskboken.*
39. Måns Gahrton (1997). *Eva och Adam – bästa ovänner.*

Källa biblioteket i Grönkulla kommun, dokumenten i författarens ägo.

Bilaga 3.

De mest utlånade bilderböckerna i Grönkulla kommun 2009- 2010 (ett års tillbakablick).

Olof Landström (1995). *Bu och Bä på kalashumör.*
Pija Lindenbaum (2007). *Kenta och barbisarna.*
Astrid Lindgren (1947). *Känner du Pippi Långstrump?*
Olof Landström (1999). *Bu och Bä blir blöta.*
Arne Norlin (2007). *Här kommer helikoptern.*
Lena Landström (2006). *Bu och Bä får besök.*
Jujja Wieslander (1997). *Mamma Mu städar.*
Olof Landström (1996). *Bu och Bä på sjön.*
Sven Nordqvist (1996). *Tuppens minut.*
Gunilla Bergström (2006). *Alfons och soldatpappan.*
Sven Nordqvist (2001). *När Findus var liten och försvann.*
Olof Landström (1999). *Bu och Bä i skogen.*
Astrid Lindgren (2004). *Pippi Långstrump på Kurrekurreduttön.*
Jujja Wieslander (2003). *Mamma Mu åker rutschkana.*
Olof Landström (1995). *Bu och Bä i blåsväder.*
Gunilla Bergström (2002). *Vem räddar Alfons Åberg?*
Olof Landström (2009). *Bu och Bä i städtagen.*
Gunilla Bergström (2006). *Listigt, Alfons Åberg.*
Gunilla Bergström (2006). *Kalas, Alfons Åberg.*
Barbro Lindgren (2007). *Nöff nöff Benny.*

Källa biblioteket i Grönkulla kommun, dokumenten i författarens ägo.